

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

**MÜZİK KÜLTÜRÜ BAKIMINDAN YUNANİSTAN'IN SAKIZ
ADASI İLE İZMİR'İN ÇEŞME İLÇESİ'NDE YAŞAYAN
TOPLUMLAR ARASINDAKİ ETKİLEŞİM**

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET HAKKI BALAMİR
Tez Danışmanı: Prof. Berrak TARANÇ

Temel Bilimler Ana Bilim Dalı
Türk Sanat Müziği Yüksek Lisans Programı

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne sunduğum *Müzik Kültürü Bakımından Yunanistan'ın Sakız Adası ile İzmir'in Çeşme İlçesi'nde Yaşayan Toplular Arasındaki Etkileşim* adlı yüksek lisans tezinin tarafımdan bilimsel, ahlak ve normlara uygun bir şekilde hazırlandığını, tezimde yararlandığım kaynakları bibliyografyada ve dipnotlarda gösterdiğimi onurumla doğrularım.

Mehmet Hakkı BALAMİR

T.C.EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN

Adı Soyadı : M. Hakkı BALAMİR
Numarası : 92030001717
Anabilim Dalı : Temel Bilimler Anabilim Dalı
Tez Başlığı (Türkçe) : "Müzik Kültürü Bakımından Yunanistan'ın Sakız Adası ile İzmir'in Çeşme İlçesi'nde Yaşayan Topluluklar Arasındaki Etkileşim"
Tez Başlığı (İngilizce) : "In Terms of Music Culture the Interaction Between Greek Island Chios and Çeşme"
Tez Savunma Tarihi : 29.05.2019
Tez Başlığı Değişikliği Varsa Yeni Başlık:

JÜRİ ÜYELERİ

Jüri Başkanı

Unvan, Adı, Soyadı : Prof. Berrak TARANÇ
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza : .....

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Doç. Dr. Gökhan EKİM
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza : .....

Jüri Üyesi

Unvan, Adı, Soyadı : Dr. Öğretim Üyesi Ozan OTAN
Karar : Başarılı Başarısız Düzeltme
İmza : .....

TEZ HAKKINDA JÜRİNİN GENEL GÖRÜŞÜ

(Jüri Başkanı Tarafından Doldurulacaktır)

Tez savunması sonucunda öğrenci tarafından hazırlanan çalışma;

Oybirliğiyle

Oy çokluğuyla

Başarılıdır

Düzeltilmelidir

Başarısızdır

- Bu tutanak üç (3) işgünü içerisinde jüri üyelerinin raporlarıyla beraber Anabilim Dalı Başkanlığı üst yazısıy Enstitü Müdürlüğüne gönderilmelidir.
- Tezli yüksek lisans programlarında düzeltme alan öğrencinin 3 (üç) ay içerisinde yeniden savunmaya girm zorunludur.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	VI
ÖZET.....	VII
ABSTRACT.....	VIII
RESİMLER LİSTESİ	IX
GİRİŞ	VII

I. BÖLÜM

SAKIZ ADASI ve ÇEŞME

I.1. Sakız Adasının Tarihçesi.....	1
I.2. Sakız Adasının Coğrafi Konumu	2
I.3. Çeşme'nin Tarihçesi	8
I.4. Çeşme'nin Coğrafi Konumu.....	11

II. BÖLÜM

TÜRK YUNAN ETKİLEŞİMİ

II.1. Türk Yunan Tarihsel Etkileşimi	16
II. 2. Geleneksel Türk Musiki Yapımız İçerisinde Rum Müzisyenler vee Her İki Toplumda Müziksel Etkileşim	18
II.2.1. Kemeñeci Vasilaki	18
II.2.2. Kemeñeci Parasko Leondaridis	19
II.2.3. Rum Tanburi Angeli	19
II.2.4. Kemeñeci Nikolaki.....	20
II.2 5. Lavtacı Civan Ağa.....	20
II.2.6. Aleko Bacanos	20
II.2.6. Zaharya-Zaccaharias	20
II.2.7. Kemani Ama Corci	21
II.2.8. Yorgo Bacanos	22
II.2.9. Andon.....	22

III. BÖLÜM

SAKIZ ADASI VE ÇEŞME ARASINDAKİ ORTAK KÜLTÜREL DEĞERLER

III. 1. Politika Nedir?.....	24
III.2. Kimlik Nedir?.....	30
III. 3. Kültür Nedir?.....	32

III.4. Türk-Yunan Ortak Kültürü.....39

III.5. Çeşme – Sakız Adası Dostluk ve Barış Günleri.....43

IV. BÖLÜM

MÜBADELE VE MÜZİK

IV. 1. Mübadele'nin Türkiye, Yunanistan ve Sakız Adasına Etkileri 45

IV.2. İki Kıyının Etkileşiminden Doğan Müzik ve Ortak Şarkılar 52

IV.3. Laika Müziği ve Pop Müzik.....62

IV.4. Sakız Adası ve Çeşme Yöresi Müziklerindeki Benzerliklere Örnekler
“Alaçatıanı” ve “Reisderıanı” Adlı Eserlerin İncelenmesi.....69

Teşekkür.....78

Özgeçmiş.....79

ÖNSÖZ

1923 yılındaki Lozan antlaşması'na ek olarak yapılan sözleşme uyarınca, Türkiye ve Yunanistan halkları, din esası üzerine zorunlu olarak göç'e tabi tutulmuştur. Bu kapsamda 1.200.000 Ortodoks hıristiyan Rum Anadolu'dan Yunanistan'a, 500.000 Müslüman Türk de Yunanistan'dan Türkiye'ye göçmek zorunda kalmıştır. Yıllarca beraber yaşayan bu insanlar yaşadıkları topraklardan, birbirlerinden, akrabalarından ayrı düşseler bile, birçok anlamda olduğu gibi müzik anlamında da birbirlerinden etkilenmişler ve bu anlamdaki kültürü göç ettikleri yerlere taşıyıp, yeni nesillere aktararak günümüze kadar ulaşmasını sağlamışlardır.

Bu Tez'de, günümüzde halen açık izlerine rastlanan bu müziksel ve kültürel iletişim tarihten günümüze incelenecek, Sakız Adası'nın ve Çeşme'nin geleneksel müzik açısından değerlendirilmesine yer verilecek, bu iki bölgenin mübadele sonrası değişen sosyo kültürel yapısının her iki bölgenin geleneksel müziğine olan etkileşimi ortaya konulacaktır.

Bunun için her iki bölgede de yaşayan mübadiller hakkında bilgi toplanacak, bu konularla ilgili belgeler elde edilmeye çalışılacak ve varsa günümüzde yaşayan akrabaları ile birebir temasa geçilerek, karşılıklı görüşme yöntemiyle bilgi toplanacaktır.

ÖZET

Bu çalışma Mübadele'den Günümüze kadar olan tarihsel süreç içerisinde, Çeşme ve Sakız Adası halklarının, tarihsel, toplumsal, politik, ekonomik, kültürel ve sanatsal yönden bağlarını oluşturmaları sonucunda ortak bir beğeni düzeyi edinmelerini ve her iki toplumun müzik özelinde etkileşmelerini konu almaktadır.

Bu araştırmayı yaparken, her iki toplumun tarihi, coğrafyası, kültürü anlamında, birlikte yaşanmışlıklarından kaynaklı etkileşimini, tarihsel, toplumsal, politik, ekonomik, kültürel ve sanatsal olarak anlatan kaynaklardan yararlanılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER:

Çeşme, Sakız Adası, Müzik, Mübadele, Ortak Kültür.

ABSTRACT

This work focuses on historical, social, political, economical, cultural and artistic, especially musical interaction of societies between Greek Island “*Chios*” and “*Çeşme*” after population Exchange in 1923-1924.

Sources are used which reflect historical, geographic, cultural and musical similarities of two nations who used to live together.

Keywords:

Chios, Çeşme, Music, Exchange, Similar Culture

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1 Sakız Adası Haritası.....	3
Resim 2 Sakız Adası Liman-Merkez Sahil	4
Resim 3 Anavatos Köyü	4
Resim 4 Armolia Köyü	5
Resim 5 Kampos Köyü “Blooming Garden”	5
Resim 6 Lagada Köyü.....	6
Resim 7 Marmaro Köyü.....	6
Resim 8 Mesta Köyü.....	7
Resim 9 Pirgi Köyü.....	7
Resim 10 Sahildeki Değirnenler.....	8
Resim 11 Sakız Adası Liman Girişi.....	8
Resim 12 Çeşme Haritası.....	13
Resim 13 Çeşme Kalesi ve Merkez.....	13
Resim 14 Ilıca.....	14
Resim 15 Alaçatı.....	15
Resim 16 Dalyanköy.....	15
Resim 17 Ildırı.....	16
Resim 18 Germiyan.....	16
Resim 19 Reisdere.....	16
Resim 20 Mikis Theodorakis-Zülfü Livaneli.....	45
Resim 21 Mübadele 1.....	51
Resim 22 Mübadele 2.....	51
Resim 23 Mübadele 3.....	52
Resim 24 Mübadele 4.....	52
Resim 25 Mübadele 5.....	53
Resim 26 Stelyo Kazancidis.....	63
Resim 27 Mikis Theodorakis.....	64
Resim 28 Haris Alexiou.....	64
Resim 29 "Kayıkçı" Albüm CD Kapağı.....	68
Resim 30 Nezir Kaya'nın Kulesi.....	70

GİRİŞ

Araştırmamızda evren olarak Çeşme ve Sakız Adası seçilmiştir. Bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerinden yapısalcı, işlevsel, tarihsel, karşılaştırmalı yöntemlere yer verilmiştir. Tüm bu yöntemler kültürün, kimliğin, her iki Ulus'a özgü müziklerin, gelenek, görenek ve şenliklerin karşılaştırılmasında, yapılarının ve işlevlerinin belirlenmesinde kullanılmış, Sakız Adası'nın ve Çeşme'nin tarihsel geçmişleri, tarihsel yöntemle açıklanmıştır. Nitel verilere objektif bakış açısıyla yaklaşılarak, araştırmamız genişletilmiştir.

İki toplum ana başlık olarak ele alındığında, Türk ve Yunan müzikleri ana kaynağımız olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel süreçte bu iki toplum Anadolu topraklarında içiçe ve bir arada yaşarken oluşturdukları ortak müzik beğenisi, ne yazık ki günümüzde sanki farklı ulusal kültürlermiş gibi sunulmaktadır. Birçok konudaki ortak özelliklerimizin ve stratejik ilişkilerimizin, gelecekte daha güzel ve barışçıl boyutlara ulaşması için müzik yeniden çok önemli ve birleştirici bir faktör olarak bu iki toplumun dayanışma ve kaynaşmasını sağlayacaktır.

Bu tez'in oluşturulma sürecinde, alanda araştırmalar yapılarak veriler toplanmış, bu veriler belirli bir düzen ile sınıflandırılarak, sınırlandırılmış ve araştırmamız içerisinde yer almıştır. Zaman zaman tümden gelim, bir bütünden yola çıkılarak öğeleri inceleme; zaman zaman tüme varım, bir bütünü oluşturan parçalardan her birine büyük önem vererek bir araya toplama suretiyle, bütüne ulaşma şeklindeki çalışma disiplinleri araştırmamızın aşamalarında ciddi bir rol oynamıştır.

Araştırma boyunca Çeşme'de bulunan Germiyan, Ovacık, Ildır, Karaköy, Ilica, Şifne, Dalyan, Reisdere, Sakız Ada'sında bulunan Armolia, Pyrgi, Olympi, Mesta, Lithi, Tyhmiana, Lagada, Vrontados, Anavatos, Avgonyma, Komi, Kambos, Volissos, Kardimia, Marmaro, Nagos, Kato Fana gibi belde ve köylere 2015-2018 tarihleri arasında gidilmiş, Sakız Adası Milli Kütüphanesi, Faros Kültür ve Sanat Vakfı'ndan Buzuki icracısı Manolis Stathis ve eğitimci Costas Sitaras'dan geleneksel halk müziği ezgileri derlenmiş, yine aynı vakıftan yazarı ve düzenlemeleri Christos Tsiamoulis ve Paul Evrinitis'e ait, geleneksel Türk Sanat Müziği Makamları ile oluşturulmuş ve şarkı, peşrev, saz semai gibi eserleri içeren bir nota kitapçığı elde edilip incelenmiş, Çeşme Kültür

Müdürlüğü, Lozan Mübadiller derneğı gibi çeşitli kurum ve kuruluşlardan, Sakız Adası'nda Yaşayan çeşitli yerel müzisyenlerden bilgiler ve dökümanlar alınmış, Sakız Adası'nda Apomero, Bahari ve Odyssey gibi eğlence yerleri incelenip konumuz ile ilgili birçok görüşme yapılmıştır.

I. BÖLÜM

SAKIZ ADASI ve ÇEŞME

I.1. Sakız Adasının Tarihçesi

Tarihçi İsidoros'a göre Sakız adasının orjinal ismi Chios (Khios) Fenikeliler'den gelmektedir. Adada çok sayıda sakız ağacı olduğundan Suriye dilinde sakız anlamına gelen bu isim verilmiştir. İlk yerlilerinin kimler olduğu bilinmemekle birlikte, ada Neolitik ve Tunç Çağı'ndan itibaren birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Malazgirt zaferinden sonra da Ege sahillerine gelen Selçuklu Beyleri'nin birçok kez saldırılarına maruz kalmıştır. Sakız adası Osmanlıların himayesine geçene kadar Cenevizli Giustiniani ailesinin elinde kalmıştır.

Cenevizliler, Maona adı verilen bir tür şirket vasıtasıyla adayı yönetmişler, Osmanlı Devleti'ne vergi vermek ve gerektiğinde onlara hertürlü yardımda bulunmak koşuluyla 200 yıldan fazla bir süre bağımsızlıklarını koruyabilmişlerdir. Sakız adası 17 Nisan 1566 Salı günü, Hıristiyanların paskalya yortusunda Osmanlı'larca ele geçirilmiştir. Ada'nın fatihi Kaptan-ı Derya Piyale Paşa'dır. Osmanlı'lar ada halkına daha önce hiç görülmemiş imtiyazlar sağlamışlardır. Bunun yegâne nedeni sadece bu adada yetişen ve Tıp alanında da kullanılan Sakız'dır.

Ada daha sonra 1694 yılında Venediklilerce işgal edilsede, bir yıl sonra, 1695 yılında Anadolu Beylerbeyi Mısrizade İbrahim Paşa tarafından tekrar Osmanlı himayesine geçirilmiştir.

Ada, Osmanlı himayesindeyken 1821 ve 1822 yıllarında meydana gelen, yerli Rum'ların ayaklanmaları, Osmanlı'lar tarafından bastırılmış, bu esnada yaklaşık 20.000 kişi katledilmiş ve bunun sonucunda da büyük kargaşalar yaşanmıştır.

1881 yılında meydana gelen büyük Sakız depremi ile ada nerdeyse tamamen yıkılmış, bu sırada yaklaşık 10.000 kadar insan korku ve panikle adadan kaçmışlardır. Balkan savaşının patlak vermesi sonucu 24 Kasım 1912 yılında Yunan donanması adayı işgale başlamış ve 3 Ocak 1913'de adayı tamamen ele geçirmiştir. Sakız adalı Türkler'in çoğunluğu Lozan antlaşması uyarınca, kendi imkanlarıyla adadan Ege ve Anadolu'ya göç etmişlerdir. Adadan 1923 yılında ayrılanlar "Mübadil" olarak değerlendirilmiş, 1923'den

önce ayrılanlar ise daha sonra “Mübadil” kapsamına alınmışlardır.

Adalıların büyük bir kısmı İzmir ve çevresinde konumlandırılmışlardır. Günümüzde adada Sakız'lı Türk yaşamamaktadır. Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğü verilerine göre Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan ve Nüfus kaydında doğum yeri Sakız olarak görülen yaklaşık 2127 kişi vardır. Bu durum bize kabaca adadan göç eden Türk'lerin sayısı hakkında bilgi vermektedir. Mübadeleye tabii tutulan hane sayısı ise 322 dir.

Sakız Adası'nda Osmanlı döneminde inşa edilen ve günümüzde Bizans eserleri Müzesi olarak kullanılan Mecidiye Camii'nde halen restorasyon çalışmaları devam etmektedir. Orta çağ kastro sunun kalıntıları, bir cami'de bulunan arkeoloji müzesi, Odos Korai'de bulunan 2000 yıl öncesinden kalma kostüm ve Halk sanatları koleksiyonu günümüzde bile görülecek yerler arasındadır. Sakız adası günümüzde Yunanistan'a bağlıdır ve Yunan hükümeti tarafından yönetilmektedir.

I.2. Sakız Adasının Coğrafi Konumu

Ege Denizi'nin Kuzey Doğu'sunda, Türkiye'nin batı kıyıları önünde İzmir'in Çeşme ilçesinin, Karaburun yarımadasının tam karşısında yer alan Sakız adasının uzunluğu 48 km, genişliği 13,25 km, yüzölçümü ise 840 km karedir. Nüfusu 65.000, merkezi Doğu kıyısında bulunan Kastron'dur. Sakız Adası Yunanistan'ın 5. büyük adası olup kıyı şeridinin toplam uzunluğu 213 km'dir. Ada halkı adada sakız ağaçları çok olduğundan genellikle geçimlerini sakız yetiştirme ile sağlamaktadır. Bunun yanında dağlık bir coğrafyaya sahip adada çeşitli meyveler ve zeytin de yetiştirilmektedir.

Sakız adası'nda irili ufaklı 66 köy vardır. Tarihte bu köyler Korsan saldırılarından korunmak için kale şeklinde inşaa edilmişlerdir. Bu köyler, küçük vadeleri, şifalı baharatları, Orta çağ mimarisi ve çiçeklerle renklendirilmiş dar sokaklarıyla adaya gelenleri kendilerine hayran bırakırlar.

Sakız köylerinin ziyaretçiler tarafından en çok dikkat çeken özellikleri evlerinin ve kiliselerinin yapımındaki süslemelerdir. Sakız adasına Cenevizliler zamanında getirilen bu süslemeye “*Ksista*” (Çizik) denir. Bu eşsiz süsleme sanatında binalar, iyi bir kaplama ile kaplandıktan sonra siyah kum uygulanır ve henüz yumuşakken en son olarak

ustalıkla, geometrik şekiller verilerek süslenir.

Ada İzmir'e oldukça yakındır, ulaşım ise kısa süreli ve kolaydır. Çeşme'den hareket eden bir feribotla yaklaşık 45 dakika gibi bir sürede Ada'ya ulaşılabilir.

Resim 1 Sakız Adası Haritası

Resim 2 Sakız Adası Liman-Merkez Sahili

Resim 3 Anavatos köyü

Resim 4 Armolia Köyü

Resim 5 Kampos Köyü "Blooming Garde"

Resim 6 Lagada Köyü

Resim 7 Marmaro köyü

Resim 8 Mesta köyü

Resim 9 Pirgi köyü

Resim 10 Sahildeki Değirmenler

Resim 11 Sakız Adası Liman Girişi

I.3. Çeşme'nin Tarihçesi

İlk çağda CYSUS adıyla bilinen Çeşme, Anadolu'nun batı kıyısında MÖ.1000 yıllarında kurulduğu tahmin edilen 12 İonya kentinden biri olan ERYTHRAI (ERİTRE)'nin Ildır iskelesiydi. Bu nedenle Çeşme'nin tarihi ile bir arada anılması gerekir. Bugün arkeolojik ve turistik yönden büyük önem taşıyan ERİTRE MÖ.7. ve 8. yüzyıllarda büyük bir iktisadi güce sahip olmuştur. Bu dönemde kent Doğu Akdeniz özellikle Kıbrıs ile ticari ilişkilerde bulunuyor ve CHIOS (SAKIZ) Adası ile birlikte esir ve şarap ticaretini elinde tutuyordu. ERİTRE önce LYDIA (LİDYA) sonradan Perslerin saldırısına uğrayıp büyük zarar görmüş, MÖ.14. yüzyılda ise yeniden zengin bir kent olmuştur. MÖ. 2 yüzyılda kent Bergama Krallığına daha sonra Roma İmparatorluğuna bağlanmıştır.

Çeşme' de son yıllarda yapılan arkeolojik çalışmalar, bölgede Neolitik Çağdan itibaren yerleşim olduğunu göstermiştir. Çeşme İlçesi, Sakarya Mahallesi Bozalan Mevkiinde Neolitik; Germiyan Yalısında Kalkolitik ve Miken Dönemi, Boyalık Mevkiinde Tunç Dönemi, Bağlararası Mevkiinde Tunç Dönemi, Eski Çeşme Köyünde Beylikler ve Osmanlı Dönemi, Ildırı Köyünde, Reisdere Mahallesindeki buluntu veya kalıntıları Çeşme İlçesinin yaklaşık olarak sekizbin yıldır yerleşime sahne olduğunu göstermiştir. Çeşme İlçesi, Ildırı Köyünde yer alan Erythrai antik kenti; M.Ö. birinci binde İonia Bölgesinin 12 önemli şehrinin bir araya gelmesi ile kurulan Panionion Birliğinin önde gelen üyesi olmuş, Atina şehir devletinin öncülüğünde kurulan Attik-Delos Deniz birliğine de her yıl önemli miktarda maddi katkıda bulunmuştur.

Romalılar zamanında Çeşme yöresi Cysus adını almış, Roma İmparatorluğu ikiye bölününce Bizans topraklarında kalan Eritre önemini kaybetmiş özellikle put ve çok tanrılı dinlere olan inancın güçlendiği dönemde kentteki antik yapıların çoğu yakılıp yıkılmıştır. Ortaçağ'da Bizans İmparatorluğuna bağlı olan Eritre ve Çeşme yöresi ilk olarak Çaka Bey zamanında Türklerin eline geçmiştir. (MS.1081) Birinci Kılıçarslan'ın kayınbabası olan Çakabey Selçuklular devrinde Klozemene yarımadasını ele geçirmiş, bugünkü Çeşme Köyü diye bilinen ve Çeşme'nin 2 Km. Güneyindeki tepeler arasında olan bir camii ve evler yaparak Oğuz Boyundan gelen Türkleri buraya yerleştirmiş olan Çakabey'in öldürülmesinden sonra kardeşi Yalvaş, Haçlılar gelinceye kadar bu bölgede

yaşamıştır. Eritre adının Çakabey zamanında “*ILDIRI*” olarak söylendiği sanılmaktadır. Fatih Sultan Mehmet zamanında kalan bir bölgede buralarda sakızlık bahçelerinin bol olması nedeniyle bu yerde İlderem denildiği yazılmaktadır.

Yine Piri Reis’in Kitabı-i Fahriye’inde “*Ildırı*” adı açıkça okunmaktadır. Bugün Ildırı’da (Eritre) yalnız Şehir Sur’u, Tiyatro, Heraklion, Mimari Parçaları, Mozaikler, Akropol’de ise yeri henüz kesinlikle bilinmeyen fakat birçok adak eşyasının ele geçtiği Athena mabedi vardır. Osmanlılar zamanında Yıldırım Beyazıt tarafından yeniden Osmanlı İmparatorluğuna bağlanan kent 1402 Ankara Savaşından sonra Timur tarafından tekrar Aydınoğullarına bağlanmış, 1422 yılında yeniden Osmanlılara geçmiştir. Birinci Dünya Savaşından sonra yurdumuzun paylaşılmasıyla Çeşme, Yunanistan’ın işgaline geçmiştir. Fakat Kurtuluş Savaşı sonrasında savaş sonucu 16 Eylül 1922’de Fahrettin Altay Paşa birlikleri tarafından düşman işgalinden temizlenmiştir.

Çeşme ilçesi, tarihi yapı olarak en önemli eser olan Çeşme Kalesi’ne sahiptir. Osmanlılar zamanında 1508 yılında 2. Beyazıt tarafından yaptırılmıştır. Çeşme’nin içinde avlulu ve iki katlı olan dışta dükkanları bulunan Kervansaray 1529 yılında Kanuni Sultan Süleyman zamanında yapılmış olup, Mimarı Ömer Bin Ali Papuççu’dur. Planı U şeklindedir. Yanında bulunan hamamlar külliyesi tamamlanmaktadır. Kale içinde yer alan ve kale mescidi diye anılan Camii Sultan Beyazıt tarafından 16. yüzyılda yaptırılmıştır. İlçe isminden anlaşılacağı üzere birçok tarihi Çeşmeye sahiptir. Mezarlık bölümünde su terazisi zamanımıza kadar sağlam kalabilmiştir. Çeşme’nin çeşitli mahallelerinde 18.ve 19. yüzyıllardan kalma Anonim Çeşme, Kaymakam Çeşmesi ve Molla Çeşmesi adı ile anılan üç önemli Çeşme vardır.

Birkaç tarihi türbe içinde en ilginç 18. yüzyıla ait Kitabeli Atılgan Türbe açık mezar şeklinde kıymetli bir sanat eseridir. Sanat şehri Erythrai (Ildırı) Aolia birliğine bağlı Batı Anadoludaki 12 İon kentinden biridir. Truva höyüklerinden Eritre’nin Truva Savaşlarından sonra kurulduğu anlaşılmaktadır. İzmir Müze Müdürlüğü tarafından yapılan kazılarda bulunan eserler İzmir’e götürülmüştür.

Çeşme’de, Çeşmeköy adını taşıyan ilk yerleşim yeri kıyıdan 3 km. kadar içeride bulunmaktadır. Çeşme ve çevresinin durumuna dair ilk ve kesin bilgi veren 1466 ve 1468 yıllarına ait belgelere göre, 1472’de Venedik Donanması Çeşme Limanına saldırmıştır.

1472 yılındaki bu saldırı, Çeşmenin bu yıllarda artık Batı Anadolu'daki önemli limanlardan birisi olduğunu açıkça göstermektedir. Çeşmenin gelişmesi devam ederken, II. Beyazıt devrinde Venedik ile 1499 da başlayan savaşta Osmanlı Adriyatik kıyılarında önemli başarılar kazanmış, Venedik ise Çeşme'ye 1501 yılında ikinci defa saldırarak buna cevap vermiştir. Çeşme'ye otuz yıl ara ile yapılan bu iki saldırı aynı zamanda Çeşmenin bu yıllardaki büyük ekonomik önemini de göstermektedir. Bu dönemde Çeşme'de halen bir kale veya benzeri bir savunma tesisi yer almamaktadır. Çeşme'nin sık sık düşman saldırısına uğraması Türk Devlet adamlarını savunma için çare aramaya sevk etmiş olmalıdır ki, bu anlamda önemli girişimler başlatılmıştır.

Sonunda kalenin yapımı için çalışmalar başlamıştır. Mir Haydar'ın yaptığı hisar, 1508 ile 1509 arasında tamamlanmıştır. Kalenin mimar kitabesinde, kalenin Mimar Mehmed bin Ahmed bin Muallim tarafından inşa edildiği belirtmekte olup kitabenin tarihi maalesef mevcut değildir.

Çeşme Kalesi'nin, kitabesinden daha kesin tarihli yapılış kayıtları, II. Beyazıt devrine ait bir İn'amat, defterinde bulunmaktadır. Gerek kitabesi, gerekse II. Beyazıt devrine ait defter kayıtları, Çeşme Kalesi'nin yeni bir Türk eseri olduğunu açıkça göstermektedir. Çeşme kalesi, Türk devrinde oluşan şartların ortaya çıkardığı, önemli özellikleri ile dikkat çeken, yepyeni bir yapıdır. Yapılışı da Türk mühendis, mimar ve işçisinin eseridir. Çünkü bu devirde yörede Türk nüfusu tam bir çoğunluğa sahip bulunmaktadır. Kalenin Çeşme Limanı'na sağladığı emniyetin etkisi önemlidir. Güvenliğin sağlanması ile Çeşmede'ki ticaret çok daha büyük boyutlara ulaşmıştır.

I.4. Çeşme'nin Coğrafi Konumu

İzmir'in Çeşme ilçesi, Türkiye'nin batısında üç tarafı denizlerle çevrili kendi adını taşıyan yarımadanın üzerinde ve en ucunda kurulmuş güzel bir ilçedir. Toprakları doğudan Urla İlçesine, güneyden ve batıda Ege Denizi, Kuzeyden Karaburun İlçesi ile çevrili olan Çeşme İzmir'e 80 Km. Yunanistan'ın Sakız Adası'na da 8 mil uzaklıktadır. Çeşme İlçesinin Kıyı şeridi'nin toplam uzunluğu 90 km dir. Akdeniz ikliminin etkisi altında olan Çeşme'de dağların diğer Ege Sahillerinde olduğu gibi denize dik inmesi turizmin her zaman geçerli hammaddesi olan doğa güzelliklerini meydana getirmiştir. Arazi genellikle taşlık ve kayalık tepelerle kaplı olup, bunların arasında pek az

düzlüklerden meydana gelen küçük ovacıklardan ibarettir. Arazi çoğunlukla meyillidir. Orman az olup, bozuk satırlıdır. Devamlı akan dereleri mevcut değildir. Toprak yapısı çakıllı, kumlu, kireçlidir ve fakirdir.

Yeraltı ve yer üstü enerji kaynakları yoktur. İlçe'nin yüzölçümü 260 Km dir. Gerek iç ve gerekse dış turizm yönünden Türkiye'nin sayılı plajlarına sahiptir. Sayısız koyları, berrak denizi, güneşi ince kumu ve deniz içinde kaynayan kükürtlü suları ile doğal turistik olanaklara sahip plajları, yarımadanın 29 Km ye varan çeşitli koyları arasında dağılmıştır. Şifne, Küçük Liman, Paşa Limanı, Pırlanta, Tursite, Çatalazmak-Çiftlik, Dalyan ve daha birçok isimlerle bilinen yirmi'ye yakın kumsalı vardır.

Genellikle Ilıca Mahallesi'nin çeşitli yönlerine dağılmış bulunan ve Ilıca'daki halka açık plajı besleyen radyoaktif su kaynakları mevcuttur. Hemen hemen her zaman farklı bileşime sahip olan kaplıca suları yerli ve yabancıların ilgisini çekmektedir. İlçeye 5 Km mesafede deniz kenarında sıcak sular bulunmaktadır. Sıcaklığı 42-59 dereceye varan bu sular sodyum klorürlü sınıfındadır. Bir kısmı denizin içinde kaynayan bu suların en önemlisi "TOPAN" ve "HAMİDİYE" adı verilen kaynaklardır. İlçe'nin deniz seviyesinden yüksekliği 5 metre, yüzölçümü 260 kilometrekare, sahil uzunluğu 133 kilometredir

Resim 12 Çeşme Haritası

Resim 13 Çeşme Kalesi ve Merkez

Resim 14 Ilca

Resim 15 Alaçatı

Resim 16 Dalyanköy

Resim 17 Ildırı

Resim 18 Germiyan

Resim 19 Reisdere

II. BÖLÜM

TÜRK YUNAN ETKİLEŞİMİ

II.1. Türk Yunan Tarihsel Etkileşimi

14.Yüzyılda Orta ve Güney Anadolu'da Karaman Beyliđi vardı. Başkentleri önceleri Ermenek olsa da daha sonra başkent olarak Karaman ve Konya'yı başkent yapmışlardı. II.Sultan Beyazid zamanında, 1487 yılında Karaman Beyi Alaaddin bey'in başkaldırısı sonucu Karaman Beyliđi Bağımsızlığını kaybeder.

Karamanoğulları, Orta Anadolu'da ve Akdeniz bölgesinde 1256-1487 yılları arasında varlıklarını sürdürmüşlerdir. 1228 yılında Mut ve Ermenek bölgesine yerleştirilmişlerdir. Bir iddiaya göre de Karamanlı Ortodokslar aslında, Kıpçak Türk'lerinin Karaman'a yerleşerek Hıristiyan Ortodoks inancını benimsemesi ile Yunan alfabesi kullanmalarına rağmen, Türkçe konuşan bir soy olarak görülmektedirler. Karamanlıca Yunan alfabesi kullanılan fakat Konya ağzıyla Türkçe yazılan bir dildir. Antik Yunanca, Rumca ve Osmanlıcanın bir sentezi olarak tanımlanabilir. Bu anlamda Türkiye ve Yunanistan'da birçok eser bulunmaktadır. Ayrıca Ege Bölgesindeki Kula'da bulunan mezar taşlarında Karamanlıca yazıt ve hitabelere rastlanmaktadır.

Yorgo Kırbaki'nin verdiği bilgilere göre; *“Bir zamanlar Türkiye'de “Karamanlıca” yazılmış gazeteler vardı. Yani Yunan alfabesi ile yazılmış, okunuşu Türkçe gazeteler, Aggelioforos (Havadisçi) tam 40 yıl (1872-1912) yayınlandı. Sahibi Joseph K. Green bir Amerikalı idi.”* (Hürriyet 28 Nisan 2007:9)

“Karamanlı Ortodokslar ve aynı bölgede yaşayan Anadolu Rumları ve Anadolu Türkleri arasında dil, yaşam alanı, maddi koşullar bakımından aynı öğelerin paylaşımlarıyla üç topluluğun ezgilerinde, çalgı çalış tekniklerinde, ezgiyi söze ve çalgısal yorumlayışlarında, ezgilerin oluşmasında etkili olan yaşam biçimi ve düşünce sistemlerinde de önce ortaklıklar oluştu. Bu ortak noktalar kaynaşmayı doğurdu, bu kaynaşmayla geçişlilikler yoğunlaştı.” (Tarañç, 2007)

Aynı zamanda tarih yaratma olgusunu Anadolu Halkı ile Ortodoks Hıristiyan'lar başlatmıştır. Bu da müziğe yansımıştır. Sakız Adası'nda icra edilen müziklerin Anadolu'da icra edilen müziklerle ezgisel ve makamsal açıdan benzeşmesinin en önemli

nedeni de Karamanlı Ortodoks Türklerin, Türkçe'yi ısrarla ve büyük bir tutuculukla kullanmış olmalarıdır. Buradan yola çıkarak Karamanlı Ortodoks Rumlar bir anlamda Türkçe hece veznine göre ezgiler oluşturmuşlar, bu dildeki yaklaşım da müziğin ritimsel faktörüne ve ritmik düzümlere büyük oranda etki etmiştir. Karamanlı'lara ait olan ve ritm unsurları kaşık ile desteklenen “*Kaşık Oyunu*” kültürü, Karamanlı Ortodokslar tarafından mübadele yıllarında Yunanistan'a ve Yunan adalarına götürülmüştür.

Türkler ve Yunanlılar sadece Anadolu'da değil, Orta Asya'daki uygarlıklarından itibaren karşılıklı bir iletişim içerisindeyler. Bu etkileşim ve iletişimin bir diğer boyutu da Orta Asya kültürünün bir uzantısı olan, Türk Halk Müziği Çalgılarını Yunanlı'ların da kendi Halk Müziklerinde kullanıyor olmalarıdır.

01.04.2019 tarihli görüşmemizde Prof. Berrak TARANÇ, Karamanlı kültürü'nden günümüz Sakız Adası'na yansımalar hakkında şu önemli bilgileri vermiştir:

“Sakız Adası'ndaki çalışmalarımız esnasında, Halk Oyunları gösterilerinde Konya kaşık oyununun bütün özellikleriyle adaya taşındığını gözlemledik. Ayrıca oyunda yer alan dansçıların kostümlerine bakıldığında, kadınlar'ın Türkmen Başlığı kullandığını, erkeklerin de şalvar ve cepken giydiğini gördük. Bu giyim tarzının Anadolu'daki giyim tarzıyla tamamen örtüştüğünü, üç etek ve başlardaki takıların, baş bağlama şekillerinin Anadolu kültürünü yansıttığını, yazmalarda kullanılan motif ve oyların Anadolu'dakilerle benzerlikler gösterdiğini gözlemleyip, giyisilerde kullanılan renklerin bordo, turkuaz, altın sarısı, yeşil ve mor; giysi desenlerinin ve işlemelerinin Anadolu Karaman bölgesi'nin özelliklerini yansıttığını tespit ettik. Erkeklerdeki poşular, poturlar, cepkenler ve kuşaklardaki Antep işleri dikkatimizi çekti. Oyun figürlerinde Türkmen ve Yörük oyun motifleri özellikleri dikkat çekerken, samah dönüşlerinin çok belirgin bir şekilde ön planda olduğunu gözlemledik.”

Görülüyor ki, Avşar boyundan gelen Karamanlı'ların geleneksel kostümleri, halk oyunları ve çalgılarının kullanımı Anadolu kültürü ile büyük ölçüde benzerlik göstermekte ve bu durum Sakız Adası müzik kültürüne açıkça yansımaktadır. Halk oyunlarının bir türünde oyuncular aynen semah dönmektedir. Bu dönüşlerin kökenleri araştırıldığında karşımıza şaman geleneği çıkmaktadır. Ayrıca tüm Yunanistan'da olduğu gibi Sakız Adası'nda da “*çiftetelli*” geleneği halen yaşamaktadır.

“Tarih ve müzik tarihi arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Tarihçiler özellikle toplumsal ve kültürel tarihin politik olgusal tarihten altyapısını çıkartırlar. Aynı şekilde müzisyenler de bulgularını yapılandırır. Özellikle sosyal ve kültürel biçimler üzerinden verilerini oluştururlar. Sosyal tarih, her dönemde müzik tarihi için yeni bir boyutun oluşmasına neden olmuştur.” (Taraç, 2007:35)

II. 2. Geleneksel Türk Musiki Yapımız İçerisinde Rum Müzisyenler ve Her İki Toplumda Müziksel Etkileşim

Geleneksel Türk Sanat Müziği bestecileri, çalgı icracıları arasında Rum asıllı müzisyenler de bulunmaktadır. Birçok besteci ve icracının ailelerinde Rum asıllı kişiler bulunduğu bilinmektedir. Ayrıca Rum sanatçılar ailece Geleneksel Müziğimiz içerisinde yer almışlardır. Bu durum müziğin kültürel bakımdan geçişkenliklerine neden olmuştur. Şöyleki, Rum müzisyenler kendi Kilise müziklerindeki modal yapıyı Türk Müziği bestelerindeki makamsal yapı ile birlikte kullanırlarken; Türkler'den almış oldukları makam ve usul bilgilerini de doğrudan yorum, icra ve bestelerine yansıtılmışlardır. Bu yansımanın doğal bir sonucu olarak da müzikte kaynaşma ve etkileşim gerçekleşmiştir.

Örnek verecek olursak, Lavtacı ve Udi Bartik Kiryazis Mumcu, Civan Aga, Lavtacı ve Hanende Hristaki Kiryazis (Hristo). Bu kişiler üç kardeştir, ailece Türk Müziği içerisinde yer almaktadırlar. Yine Lavtacı Lambo ve iki oğlu da buna iyi bir örnek teşkil etmektedir. Kemeñeci Aleksı Bacanos, Vasilaki, Prasko Leondaris, Nikolaki, Udi Yorgo Bacanos gibi isimler, hem saz icrasını üst düzeye taşımışlar, hemde gerek icraları gerekse besteleriyle Geleneksel Türk Müziği'ne önemli eserler bırakıp katkıda bulunmuşlardır.

II.2.1. Kemeñeci Vasilaki

Silivri'nin Litros kasabasında 1845 yılında dünyaya gelmiştir. Babasının adı Yorgo'dur. Kemeñeci Cemil Bey'den sonra gelen en iyi Kemeñe icrasıdır. Silivri ve civarında küçük yaşlardan itibaren düğünlerde, kına gecelerinde ve panayırda klarnet çalarak müziğe başlamıştır. Fener'li Yorgi'den kemeñe dersleri almaya başlamış ve bununla birlikte klarneti bırakarak, kemeñeye yönelmiştir.

25 yaşlarının başında Silivri'den ayrılarak Galata semtine yerleşmiş, Galatasaray'da bulunan Lavtacı Andon'un gazinosunda Nikolaki'den sonra ikinci kemençeci olarak girmiştir. Andon ve kardeşi olan Civan'dan Türk Müziği repertuarını ve kemençe icrasının inceliklerini öğrenmiştir. Kemençe icracısı olarak saray'da da beğeni kazanmış,1907 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

“Kemençe Vasil'e gelinceye kadar “Kabasaz” takımlarında çalınan bir sazdı. Enderuni Tahir Ağa'dan başka Sanat Musikimizde kullanılmamıştı. Bu küçük ve ilgi çekici saza yeni bir teknik kazandırarak ve özellik vererek bugünkü yerine oturtan da Vasil olmuştur. Bu tekniği erişilmez bir virtüöziteye çıkartan ise Tanburi Cemil Bey'dir.” (Özalp 1986:222)

Vasilaki'nin günümüze ulaşan besteleri şunlardır: Kürdili Hicazkar makamında Sengin semai Usulünde “*Gönlüm Yine Ol Gonca Femin*”, Kürdili Hicazkar makamında, Ağır Düyek Usulünde iki adet Peşrev, Şevk Efza Makamında, Düyek Usulünde bir Peşrev.

II.2.2. Kemençeci Parasko Leondaridis

1912 yılında İstanbul'da doğan kemençeci Parasko Leondaridis, Anastas Efendi'nin oğludur. Yaklaşık olarak 16 yaşında müziğe adım atan Parasko, Feriköy'deki Rum İlkolu'nda okumuştur. Daha çok eğlence müziği alanında çalışmıştır. Sanatçının en belirgin özelliği Kemençeci Aleko'nun tarzında ve üslubunda saz çalıyor olmasıdır. Serçe parmağının ucuna madeni bir yüzük koyan Parasko, bu sayede kemençenin tiz perdeleri üzerinde çok başarılı bir icracı haline gelmiştir.

II.2.3. Rum Tanburi Angeli

1690 yılında yaşamıştır. Osmanlı saray kayıtlarında adı Ankili olarak geçmektedir. Saray Müzisyeni'dir. Enderun'da ve Harem'de Tanbur hocalığı yapmıştır. Ayrıca Kemani Ali Ağa, Todori, Corci ve Kantemiroğlu'nun da hocası olduğu bilinmektedir. Kantemiroğlu Türk Müziği eğitimini Angeli'den almıştır. Angeli'nin bestelerinde Kantemiroğlu notaya almıştır. Acem Aşiran, Kürdi, Rehavi ve Tahir gibi makamlarda peşrevler bestelemiştir.

II.2.4. Kemeñçeci Nikolaki

Günümüze 21 adet eseri ulaşan Nikolaki, saz eserleri besteciliği konusunda çok başarılıdır. Eserlerinin dördü Peşrev, sekizi Saz Semai, dokuz adedi de Şarkı formundadır. En ünlü eserleri Mahur ve Şehnaz Saz Semaileri'dir. Lavtacı Andon ve Civan kardeşlerle uzun yıllar piyasada beraber çalışmıştır. Galata'da bulunan Andon'un mekânında çalmıştır. Lavta, Kemeñçe ve Nakkare'den oluşan kabasaz topluluklarında köçekçe ve oyun havaların ustalıkla icra etmiştir. Müstear, Bayati Araban, Hüseyini saz semaileri bulunmaktadır.

II.2.5. Lavtacı Civan Ağa

Asıl ismi Zivannis Kiryazis gözleri az gördüğü için Kör Civan olarak bilinen müzisyenin doğum tarihi bilinmemektedir. Lavtacı Andon'un küçüğü, Hristo'nun ağabeyidir. Kendisi köçekçe takımlarında oldukça başarılı ve yekindi. Hanendelik yapardı, Türk Musikisi'ni çok iyi bildiği bıraktığı eserlerden anlaşılmaktadır. 1910 yılında İstanbul'da ölmüştür. Yirmiye yakın şarkı besteleyen Lavtacı Civan pek çok öğrenci yetiştirmiştir.

II.2.6. Aleko Bacanos

1888 yılında doğmuştur. Kemeñçeci ve bestecidir. Udi Yorgo Bacanos'un kardeşidir. Kemeñçeci Anastas ve Aleko Bacanos'un dayılarıdır. Ayrıca Sotisi ve Todori ile kardeş çocuklarıdır. Kemeñçeci Vasilaki gibi o da Silivride doğmuştur. Küçük yaşta kemeñçeye başlayıp 15 yaşında büyük üne kavuşmuştur. Önemli yerlerden oluşan saz takımlarında yer almıştı. Yorumlarında Glisando tekiği kullanmakla ün yapmış ve öne çıkmıştır. Avrupa'ya giderek plak doldurmuş, konserler vermiştir. Birçok esere imza atan ve Türk Müziğine kazandıran Aleko Banos 1950 yılında İstanbul'da ölmüştür.

“Elli seneye yakın Musiki dünyasında at oynatmış Aleko Bacanos'un pek çok seveni varmış.. Son ihtiram mevkiini aldığı kilisenin boşluğunda istavroz çıkarılanların sayısı Müslüman dostlarını yanında sayılacak kadar azdı.” (Burhanettin Ökte 1950:6)

II.2.6. Zaharya-Zaccarias

Tanburi ve hanende'dir. Cemil bey olarak anılan Zaharya'nın doğum tarihi hakkında kayıt yoktur. Türk Müziği'ndeki azınlık bestecilerin en büyüğü olarak bilinir.

Hayat hakkında çok az şey bilinen Zaharya'nın, Fener'deki Ortodoks Cihan Patrikliği kilisesinin baş hanendesi olduğu söylenmektedir.

Aynı zamanda çok üstün bir tanburi olduğu bilinmektedir. Muhtemel bir varsayıma göre yaşlandığında dinini değiştirmiş ve Cemil adını almıştır. Üst düzey bir mevkiide aldığı bir görevden ötürü kendisine “*Mir Cemil*”, daha sonra da “*Cemil Bey*” denilmiştir.

Zaharya 100 kadar Beste, Saz semaisi ve Saz eseri bestelemiştir. Fakat eserlerinin sadece 17 adedi günümüze kadar ulaşabilmiştir. Bunların 12'si Beste, 4'ü Ağır Semai, 1 tanesi Yürük Semai'dir. Bunların dışında Ortodoks kilise müziği için besteler yapmıştır.

Bu konuda Semih Rıfat şöyle demektedir:

“Ortodoks Kilise Müziğinde Türk Müziğindeki gibi Neva, Çargah, Segah, Dügah, Rast, Aşiran, Yegah, Hicaz, Bestenigar, Hüseyni gibi makam adların kullanıldığını, örneğin Zaharya gibi bir Osmanlı bestecisinin hem kilise müziği, hem de alaturka müzik bestelediğini düşünürsek, kesin bir ortaklıktan söz edebiliriz.”

Zaharya'nın eser içerisindeki makamsal geçki konusunda Dede Efendi ve onun kuşağına öncülük yaptığı düşünülmektedir. Zaharya'nın günümüze ulaşan eserleri, Türk Musikisi'nin en süslü eserleridir. Üslubu son derece ağır, şatafatlı, iç içe geçmiş ezgi ve bezeklerden yapılmıştır. Oldukça görkemlidir. Eserlerinde her hece üzerinde titizlikle çalışılmış, makamsal geçkiler ustaca yapılmıştır. Bir kilise görevlisi olduğu bilinen Zaharya'nın eserlerinde, Ortodoks mistisizmi açıkça hissedilir.

II.2.7. Kemani Ama Corci

Kemancı ve bestekardır. III. Selim zamanında sarayda görev yapmış günümüze kadar ulaşan pek çok eser bırakmıştır.

Dügah makamında Fahte usulünde Peşrev ve Saz Semaisi, Uşşak makamında Devrikebir usulünde Peşrev ve Saz Semaisi, Bayati makamında Fahte usulünde Peşrev ve Saz Semaisi, Bayati makamında Muhammes usulünde Peşrev bestelemiştir.

II.2.8. Yorgo Bacanos

İstanbul Silivri'de 1900 yılında doğmuştur. Udi ve Şarkı bestekarıdır. Dayıları kemeñeci Anastas, Todori, ağabeyi kemeñeci Aleko Bacanos gibi müzisyenlerden etkilenererek, babasının kendisine 5 yaşında yaptırdığı küçük bir ud ile ud çalmaya başlamıştır. İlkokul sonrası yatılı bir Fransız okuluna gönderilmiş fakat buradan ayrılarak Udi Kırkor'dan ud, Karnik Garmiyen'dan nota dersleri almıştır. On iki yaşında Eftalipos gazinosunda eğlence müziği yapmaya başlamıştır. Başta Kıbrıs ve Mısır olmak üzere yurtdışında birçok konserler vermiştir. İstanbul Radyosu ve İstanbul Konservatuvarı icra heyetinde görev aldıktan sonra emekli olmuştur. Klasik anlamda Fasil ve solo eşliklerinde aranılan bir müzisyendir. Ud icrası mızrap tekniğinde oldukça ileri düzeyde hızlıdır.

Yorgo Bacanos en çok Türk müziği taksimlerinde ezgi zenginliği, geçkilerdeki ustalığı ve mızrap vuruşlarındaki süzleme ile tanınır. Ayrıca çok iyi derecede de Piyano çalmaktadır. Bacanos 1977 yılında ölmüştür.

“Ud'dan çıkardığı temiz ses ile icra edilen eserin düz ve büyük notalarında yaptığı varyasyon süslemeleri nadir virtüözde görülebilir cinstendir.” (Görün 1977:16)

II.2.9. Andon

Civan ağa ile Hristo'nun büyük kardeşidir. Hem udi hem de lavtacıdır. Köçekçe takımları icrasında oldukça başarılı olduğu bilinmektedir. Döneminin eğlence müziğinde oldukça başarılı bir isimdir. Şarkıları azdır fakat Saz Eserleri bestecisi olarak ün yapmıştır. Saz Eserleri'nin Ermeni asıllı Andon Düzyan'ın eserleri ile karışmış olduğu düşünülmektedir. 1924-1925 yılları arasında İstanbul'da ölmüştür.

Sonuç olarak, Rum bestecilerin Geleneksel Türk Müziği için pek çok eserler ürettiğini söyleyebiliriz. Bu eserlerin birçoğunun notaları günümüze kadar ulaşmamış, zaman içerisinde kaybolmak veya yanmak suretiyle zayii olmuşlardır. Bunların dışındaki eserlerin çoğu, bazı ansiklopediler, taş plaklar ve ilerleyen yıllarda teknolojinin elverdiği ölçüde plaklar halinde günümüze ulaşabilmişlerdir.

Bu eserler incelendiğinde, Rum asıllı bestecilerin kullandığı makam ve usuller ile Geleneksel Türk Müziği Makam ve usulleri arasındaki ortak anlayış açıkça gözler önüne serilmektedir. Geleneksel Türk Müziği'nde olduğu gibi, Yunan müziği'nde de Nihavend,

Hicaz, Karcığar, Rast, Uşşak, Suzinak, Isfahan, Buselik, Bayati, Araban, Hüzzam, Kürdi gibi makamlara, Aksak, Düyek, Sengin Semai, Ağır Aksak, Devri Kebir, Fahte ve Türk Aksağı gibi usullere rastlamak mümkündür.

Bu da bize yıllarca iç içe yaşayan, daha sonraları ellerinde olmayan nedenlerle birbirlerinden ve yaşadıkları ana vatanlarından ayrı düşen Türk ve Yunan toplumlarının arasında, sadece yeme-içme, giyim-kuşam, örf-adet değil, müzik konusunda da yadsınamayacak ölçüde bir karşılıklı etkileşim olduğunu göstermektedir.

Prof. Berrak Taranç ile yaptığım söyleşilerden birinde (15.04.2019), kendisi bu konu ile ilgili “*Birbirleri ile siyasal ekonomik kültürel sosyal psikolojik bağlantılar ve iletişimler kuran bireyler, zamanla tüm bu etkileşimlerin sonucunda mantalite dediğimiz, zihniyet uyuşumuna uğrarlar ve böylece aynı düşünce yapısında olan bireylerin sanatsal üretimleri de birbirlerine benzemeye başlar. Bu olguyu müzik özelinde düşünecek olursak Çeşme ve Sakız Adası müziklerinin birbirlerine benzerliğini ortak yaşamışlığın sonucu olarak görebiliriz.*” şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Anadolu'da yaşayan Türkler ve Yunanlılar arasında, müzikler arasındaki alışverişlerdeki sınırlar ortadan kalkmıştır. Bunu Osmanlı kültürü içerisinde yaşamış Rum bestecilerin günümüze ulaşan eserlerinden anlamamız mümkündür.

Bununla beraber sadece Geleneksel Türk Sanat Müziği'nde değil, TRT repertuarında da kayıtlı olan Anonim Türk Halk Müziği'nin bazı eserlerinde de Yunan mod'ları, kilise mod'ları ve Türk Halk Müziği ayak ve usulleri arasındaki benzerlik ve etkileşim açıkça görülmektedir.

Geleneksel müziklerimizdeki benzerlikler, Geleneksel Dans'larda da kendini açıkça göstermektedir. Günümüzde Yunanistan Anakara'da olduğu gibi, birçok Yunan adası'nda da eğlence mekanlarında, tavernalarda ve düğünlerde sergilenen Sirtaki ve Zeybek adı verilen danslarda her iki kıyı insanının etkileşimi açıkça gözler önüne serilmektedir. Anadolu'da, özellikle de Ege Bölgesi'nde de bu protest tavrılı Zeybek oyununu görmekteyiz. Söz konusu tavrı Kazancakıs'in “*Zorba The Greek*” isimli romanından senaryolaştırılan, yönetmen Cocoyannis'in “*Zorba*” filminde, usta oyuncu Anthony Quinn'in danslarında gözlemleyebiliriz.

III. BÖLÜM

SAKIZ ADASI VE ÇEŞME ARASINDAKİ ORTAK KÜLTÜREL DEĞERLER

III. 1. Politika Nedir?

Politika, Türk Dil Kurumunun güncel sözlüğüne göre, devlet işlerini yürütme sanatıyla ilgili özel görüş ve anlayış olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, İtalyanca kökenli olan kelime yöntem ve bir amaca ulaşmak için kişinin karşısındakinin duygularını okşaması, nabza göre şerbet vermesi, zaaflarını kullanması anlamına, Yunanca'da da ikiyüzlülük anlamına gelmektedir. Politika yüzyıllardır var olan bir kavramdır. Çünkü insanın olduğu yerde politikanın olması kaçınılmazdır. Sonuçta; hiçbir otorite olmasa bile kişiler arası iletişimde bir şekilde politika vardır. Zaten ünlü Yunan filozofu Aristoteles veya kısaca Aristo'nun "*Politika*" isimli eserinin varlığına bakarak da rahatlıkla bu yargıya ulaşabiliriz. Aristoteles'e göre insanın mutluluğu hiç şüphesiz toplum içerisinde gerçekleşecektir ve toplumun insan mutluluğunu temin edecek şekilde düzenlenmesi de en yüce pratik bilim olan politikanın işidir.

Kısaca ifade edersek, politika amaca ulaşmak için üretilen düşünsel yol ve yöntemlerdir diyebiliriz. Politikanın iki önemli ve somut amacı, işlevi vardır. Bunlardan birincisi yurttaşların temel biyolojik ihtiyaçlarını tatmin edecek gerekli mal ve hizmetlerin üretilmesini, bunların ülke düzeyine dağıtılmasını ve adaletli bir biçimde paylaşılmasını sağlamaktır. İkincisi de ülkede sosyal, siyasal dirlik ve düzenliliğin, yani iç ve dış güvenliğin gerçekleştirilmesi, halkın kendisini güven içinde hissetmesidir. En kısa ifadeyle politika halka hizmet ederek onun huzur ve mutluluğunu sağlamayı amaçlayan bir sosyal etkinlik alanıdır.

Toplumlarda kültür ve uygarlık, teknoloji ilerledikçe, geliştikçe ihtiyaçlar artmakta, çeşitlenmekte ve bunlar da temin edilecekler arasına katılmaktadır. Bu yeni ihtiyaçlar da giderek çok önem arz etmeye başlamıştır. Ancak öncelikli ihtiyaçlar sağlanmadıkça politikada başarılı olma şansı yoktur. Tabii politik eylemler toplumun, dolayısıyla devletin makro düzeydeki yönetimiyle ilgili düşünceleri, eylem ve uygulamaları kapsar. Politikacıların toplumların önüne bir vizyon, halkın huzur ve

mutluluğu ile ilgili birtakım plan ve projeler koyması dolayısıyla sistematik, tutarlı bir düşünceye, ilkeler bütününe sahip olması ve bu konularla ilgili olarak da toplumu inandırması, ikna etmesi gerekir. Bu yönüyle politika kişilerden belli bir idealizm, fedakârlık, ufuk ve toplumsal hedefler ortaya koymayı bekler.

Politikacı, bir ülke ve toplumla ilgili mevcut şartları, imkânları, ihtiyaçları en iyi şekilde tespit eden değerlendiren ve bunları halkın refahı, mutluluğu yönünde kullanma becerisini gösterebilen kişidir. Bu sonuç sağlanırsa uygulanan politika dolayısıyla politikacı başarılı olmuş sayılır. Bu yönleriyle politika soyut düşünceler, teoriler üretmek, felsefe yapmak değildir. Elbette işin bir felsefî bir boyutu vardır.

Politikada en öncelikli iş toplumu iyi tanımaktır. Toplumun iyi tanımak demek, o toplumun ihtiyaçlarının, sorunlarının belirlenmesi, toplumun özelliklerinin yani kültürel ve sosyal niteliklerinin, istek ve kaygılarının, özlemlerinin tespit edilmesi demektir. Weber'e göre politika değer yargısı da içerir. Zaman, birey ve toplumlar açısından değişkenliği, izafiliği biraz da buradan kaynaklanır. Ayrıca politikanın sınıfsal bir temele dayanır olduğu tezi de genelde kabul edilir. Marksist analizler de bize bunu göstermektedir. Sosyal sınıfların da belirli çıkarları, ideolojileri, dolayısıyla değer yargıları vardır. Zaten politik alan ekonomik ve siyasal iktidar sahibi olma ve güç elde etme kavramları açısından yoğun bir rekabet ve çatışma alanıdır. Tarihin her döneminde toplumlarda siyasal iktidarı ele geçirmek bakımından gruplar, sosyal sınıflar, cemaatler, siyasi partiler birbirleri ile kıyasıya yarışmışlar, çatışmışlardır. Bu yarış ve çatışmalar sadece bir ülke toprakları içerisinde değil, zaman zaman iki veya daha fazla ülke arasında da yaşanmıştır.

Ülkelerin ve Devletlerin yukarıda anlattığımız politika tanımı ve toplum üzerindeki yaptırımı ve işlevselliği bağlamında, Türk ve Yunan hükümetlerinin karşılıklı yürüttükleri politikalar sonucu, her iki toplumun da iradesi dışında, doğru olup olmadığı halen günümüzde bile tartışılan Mübadele uygulaması yapılmıştır. Bu anlamdaki siyaset ve politikaya bir göz gezdirelim;

Ondokuzuncu ve yirminci yüzyılda Avrupa'nın uluslaşması ve ulusdevletler çerçevesinde örgütlenmekte oluşu, diğer yandan çevre ekonomileri de sömürgeleştirerek aldığı ivme ile kendi ulus ekonomilerini güçlendirmesi politikaları dikkat çekmektedir.

Bu amaçla Batı Avrupa ve Rusya'nın tahrik ettiği milliyetçilik akımları Osmanlı'yı parçalayan etkenlerin başında yer almıştır. Kendi içindeki azınlıkların ve siyasal egemenliği altında tuttıkları topraklardaki değişik etnik toplumların bağımsızlık hareketleri Osmanlı'nın son yüzyılda en büyük mücadele alanı olmuştur. 1804' ten 1913' e kadar Balkanlar'da 30 yıl savaş vermiş ve Balkan milliyetçiliği ile uğraşmak durumunda kalmıştır. Gerek içerdeki azınlık toplumlar gerekse Balkan milletleri ekonomik durumları ve eğitim düzeyleri itibariyle Müslüman-Türk halkın önüne geçmişler ve kendilerinin gerisinde kalan bir yönetimi kabul etmez olmuşlardır. 1908–1913 yılları arasında Trablus ve Balkan Savaşları'nda yenilginin getirdiği felaketler, toprak kaybı yanında Anadolu-Trakya topraklarına akan binlerce göçmenin yarattığı ekonomik bunalım sonucunda Türk Toplumunu ulusçu girişimlere de sahne olmuştur.

“Lozan görüşmeleri sırasında Dr. Rıza Nur'un başkanlığında yürütülen Türk-Yunan halklarının mübadelesine ilişkin sözleşme ve protokole göre Yunanistan'da yaşayan Müslümanlar Türkiye'ye, Türkiye'de yaşayan Hıristiyanlar Yunanistan'a göçürülecekti. Anlaşmaya göre Yunanistan'daki gayrimüslimlerin malları Türk göçmenlere, Yunanistan'dan göç edecek Türk'lerin malları da Rumlara verilecekti. Zaten Anadolu' daki Rum ve Ermeniler fiili olarak göç ettikleri için anlaşmaya göre en kısa zamanda Yunanistan' daki Müslümanların ülkeyi terk etmeleri gerekiyordu. Bu dönemde 1912 yılında Balkan Savaşı sırasında, işgal altında kalan bölgede yaşayan Türklerin büyük bir bölümü Bursa' ya göçmüştür. Ancak, Balkan Savaşı sonrasında gelenlerin iskânı yapılmadan Birinci Dünya Savaşı çıktığı için göçmenler yerleştirilememiş, 1924 “Mübadele Göçmenleri” ile birlikte iskân edilmişlerdir.” (Meray, 1973: 89–95).

Lozan Barış Antlaşması ile kabul edilen protokolün birinci maddesinde; *“İstanbul' da oturan Rumlar ile Batı Trakya' da oturan Müslümanlar dışında, Türk topraklarında yerleşmiş olan Rum Ortodoks dininden Türk uyrukları ile Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman Yunan uyruklarının 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak zorunlu mübadelesine girişilecektir” (Soysal, 1989: 177–184).*

“Mübadele Meselesi Türkiye' de yeni oluşturulmaya çalışan ekonomik sistem arayışlarında da etkisini göstermiştir. 17 Şubat 1923 günü 1135 delegenin katılımıyla, İzmir' de çalışmaya başlayan İzmir İktisat Kongresi'nde Mübadele ile meydana gelen

yapı da belirleyici olmuştur. Türk Ordusu, İzmir' i Yunan işgalinden kurtardığında, Yunan askerlerine yataklık etmiş kimseler Yunan kuvvetleriyle birlikte kaçmak zorunda kalmışlardı. Bu azınlıklardan İzmir' de; tezgâhlar, atölyeler, fabrikalar kalmıştır. Bunları ellerine geçirenler İzmir İktisat Kongresinde özel teşebbüse ağırlık veren bir ekonomi politikası benimsenmesine yönelik tavır sergilemişlerdir. Kongre' de makroekonomik hedef, enflasyonsuz, döviz dar boğazsız halkın refahını en kısa sürede artırmaya yönelik hızlı kalkınma"dır. (Babüroğlu, 1982: 152).

Çoğunlukla Rumların elinde olan Anadolu' daki zeytin, üzüm, tütün gibi değerli tarım ürünlerinin üretimi büyük ölçüde durmuştur. Kuyumculuk, marangozluk gibi zanaat alanlarında da Rum' larla beraber büyük boşluklar doğmuştur. Bu koşullarda Genç Türkiye Cumhuriyet' i ya mübadeleyi kabul edip doğan boşluğu dolduracaktır ya da kaçan Rum göçmenleri geri çağıracaktır. Bu soruna o güne kadar ticari faaliyetlerin dışında olan Müslüman Türklerin ticari faaliyetlere yöneltilmesiyle çözüm aranmıştır. Diğer taraftan Türkiye' den göçen Rumlar genel olarak eğitilmiş, meslek sahibi kişiler, Türkiye' ye gelen Türkler ise genellikle tarımsal faaliyetlerle ilgilenen, daha az vasıflı kişilerdir. Türk mübadiller yaşanan politik gelişmelerle Yunanistan' daki mal varlıklarını ya da parasal karşılıklarını tamamıyla getirememişlerdir. Zorlu yolculuk koşulları ve Türkiye' ye geldiklerinde yerli halkın kullandığı toprakların paylaşılması nedeni ile dostane olmayan tutumlarıyla karşılaşmaları Mübadele meselesinin zorlu bir başka yönü olmuştur.

Girit, Kavala, Drama ve Selanik'ten 1924 Temmuz ortalarına kadar taşınabilir malları ve hayvanlarıyla birlikte 314 bin 52 muhacir, ayrıca 300 kadar sabıkalı Türk gemilerle Türkiye' ye getirilmiştir. Türkiye' ye muhacir getiren gemiler için indirme iskeleleri; İzmir, İstanbul-Tuzla, Ayvalık, Mudanya, Samsun, Trabzon, Antalya ve Mersin olmuştur. Her iskelenin yanında karantina oluşturulmuş, İmar ve İskân bakanlarından Refet Bey' in (Canitez) verdiği bilgiye göre, yükleme ve boşaltma iskeleleri arasında 269 kişi ölmüştür. Dokuz kişi, vapurdan indirilip misafirhaneye götürülüşünde, 870 kişi de misafirhanelerde hayatını kaybetmiştir. Mübadillerin taşınmasında, Seyri Sefain İdaresi' ne gemi alımıyla birlikte 620 bin 800 Lira harcanmıştır.

“Yunanistan nüfusunun o dönemde 4,5 milyon civarında olduğu bilinmekte olup, Türkiye’den giden Rum sayısı 1 milyon 200 bin olarak tespit edilmiştir. Türk tarihinin bu kritik döneminde, Türk gemicileri sınırlar ötesinde kalmış toplam 500.000 kişilik büyük bir kitleyi, yanlarında taşıyabildiği eşyalarıyla ve hayvanlarıyla birlikte Türkiye’ye taşımışlardır.” (Arı, 2008; 15)

Görüldüğü gibi, oldukça zorlu koşullarda, mal ve can kaybıyla gerçekleşen göçlerden sonra mübadillerle yeni bir çevrede, yeni bir yaşam kurma çabalarında Türkiye’deki Hükümet tarafından günün koşullarına göre en iyi şekilde ilgilenilmiştir. Yaşadıkları zorlukların etkisi en aza indirilmeye çalışılmış, diğer taraftan gelecek hayatlarını üretken ve çağdaş koşullarda sürdürmeleri amaçlanmıştır. Bu süreçte yaşanan tüm olumsuzluklar ülkenin beşeri, fiziki ve sosyal yapısını kalkındırma süreci içinde ele alınmıştır.

Mübadillerin Türkiye’ye gelişi ile ulus devlet özelliğine yaklaşılmış ancak beşeri sermaye, imar ve iktisat sorunları ortaya çıkmıştır. Mübadillerin iskân sorunu mevcut koşullar dikkate alınıp, ideal koşullara sahip köylerin inşası ile çözülmeye çalışılmıştır. Bu dönemde “*Örnek Köy Projesi*” diğer kalkınma araçları ile de koordineli olarak kırsal kalkınmanın önemli bir boyutu olarak ele alınmıştır. Mübadiller çoğunlukla Adana, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Edirne, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Manisa, Mersin, Tekirdağ gibi illere daha önce yaşadıkları coğrafya ve iklim koşulları gözetilerek yerleştirilmişlerdir.

Yaşanan olumsuzluklara ve zorluklara rağmen mübadillerin ikametleri ve üretim faaliyetleri Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti tarafından hassaslıkla ele alınmıştır. Samsun’da, Kasım 1923’te, Mübadele İmar ve İskân Vekâleti, iskân yörelerindeki terk edilmiş taşınmazların onarımına başlamak üzere emir vermiştir. Ancak terk edilmiş meskenlerin önemli bir kısmının oturulamaz durumda yıkılmış olması ve özellikle bazı köylerde hiç mesken kalmamış olması nedeni ile yeni yapılanmanın “*Örnek Köyler*” şeklinde gerçekleştirilmesi gündeme gelmiştir. Mübadele İmar ve İskân Vekili Mustafa Necati Bey 24 Mart 1924 tarihinde Meclis’te vermiş olduğu beyanatta, “*Pontus eşkıyası tarafından tamamen tahrip edilmiş olan Samsun mıntıkasında on beş numune köyün inşa edileceğini*” belirtmiştir. (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, 1968–1975: 45,77–78)

“İlerleyen dönemde ise Samsun’ da 50 mesken, 1 okul ve 1 camiden oluşan yedi örnek köy yapılabildi. Bu süreçte Yunanistan Hükümeti’ nin 15 Eylül 1923 tarihinden itibaren Müslümanların sahip oldukları sürü ve eşyaları satmalarını yasaklaması, mübadillerin ekonomik kayıplarını daha da derinleştirmiştir. Aynı zamanda mübadillerin kullandıkları toprakların bir kısmının da kendilerine verilmesi nedeni ile yerli halkın olumsuz davranışlarıyla da karşı karşıya kalmaları yaşanan olumsuzluklar arasında yer almıştır. Tüm olumsuzluklara karşın Mübadiller için Antalya, Adana, Afyon, Manisa, Bafra, Çarşamba, Tokat, Çorum, Yozgat ve Amasya’ da olmak üzere 6.903 “İktisadi Ev” inşaatına, Adana’ ya gönderilen çiftçi muhacirler için ise 800 adet yöreye uygun “hoğ” tabir edilen meskenlerden inşa edilmesine karar verilmiştir. Bu aşamada Ökse, Çırağman, Cenik, Çınarağıl ve Usarağaç “Örnek Köy” inşaatları da sıtma hastalığı nedeni ile inşaat ustalarının mahalleleri terk etmesi nedeni ile zamanında tamamlanamamışsa da 1925 yılı sonunda mübadillerin mesken sorunu büyük ölçüde çözülmüştür.” (Öksüz, 2006: 42).

Görüldüğü üzere her iki ülkenin politik uygulamaları sonucu meydana gelen toplumsal olayların en büyüklerinden biri olan Mübadele’de, yine bu politik uygulamalar ve anlayışlar doğrultusunda binlerce insan topraklarından, evlerinden, akrabalarından ve hatta ailelerinden ayrı kalmak zorunda bırakılmışlardır.

Bu durum sonucunda yanlarında hiçbir maddi kıymeti götüremeyen, hatta pekçok değer verdiği bireyden, toplumdaki sosyal hayattan vazgeçmek konumunda olan kişiler sadece yanlarında kendi kültür ürünlerini, Mübadil olarak gittikleri ülke ve bölgelere taşımışlardır. İşte bu kültür ürünlerinin en önemlilerinden birisi Müzik’tir. Böylece Çeşme ve civarından Sakız Adası’na göç eden Mübadiller pekçok ezgiyi beraberlerinde Sakız Adası’na götürmüşlerdir.

“Sanat toplum bilimi kuramları açısından müzik, toplumsal yaşamdaki değişim dinamiğinin yansımalarını diğer sanat dallarına göre daha çabuk kabullenmektedir. Bu durumda biçim-içerik ilişkilerini politik-ekonomik ve sosyokültürel kökenli bir sistem anlayışının belirlediğini söyleyebiliriz.” (Taraç, 2007).

Bu alıntıya istinaden, Sakız Adası’nda günümüzde pekçok Anadolu’da söylenen ayrıca Çeşme ve civarında tüm düğünlerde icra edilen pekçok şarkı ve türkü’nün

günümüzde tavernalarda el üstünde tutulmasının bir nedeni de 1980 sonrası Türkiye ve Yunanistan arasındaki barış politikalarının daha yoğun olarak ele alınması ve ülkelerin Akdeniz hoşgörüsü ile birbirlerine barışçıl bir politika ile yaklaşmaları sebeptir diyebiliriz.

Kendisi de Sakız Adası doğumlu olan ve her zaman için politik ve ideolojik duruşu ile dünya müzik ekolünde önemli bir yeri olan Mikis Theodorakis ile Zülfü Livaneli'nin ortaklaşa, Türkiye ve Yunanistan'da gerçekleştirmiş oldukları dostluk ve barış konserleri bu yönde atılan adımlara olumlu bir örnek oluşturmaktadır.

III.2. Kimlik Nedir?

Kimlik için öncelikle kısaca, toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü diyebiliriz.

“Bugünün dünyasında “kimlik” en büyüleyici ve en ilgi çekici kavramlardan biridir. Kimlik en geniş anlamıyla, bireyin tüm özelliklerini kapsar; hem kişinin kendisini nasıl gördüğü, hem de toplum tarafından nasıl görüldüğü, kimlik kavramıyla ilgili konulardır. Kimlik bir özellik, bir nitelik belirtisidir. Birer özellik, birer nitelik gösteren kimlikler, her şeyden önce ve aynı zamanda farklılıklardır. Kimliğe yüklenebilecek işlem ise, bir sınıflama işlemidir ve bu işlem farklılıkları ortaya koyar. Kimlik öznel bir bütünlük, tutarlılık ve süreklilik gösterir. Psikolojide kimlik, benlik ve kişilikle birlikte ele alınarak çözümlenir ve tanımlanır.” (Ergun, 2000; s. 9-43)

“Kimliğin nasıl oluştuğu konusunda Öznelci ve Nesnelci olmak üzere iki yaklaşım vardır. Öznelci yaklaşıma göre, kimlik tutarlı ve yaşam boyunca az çok aynı kalan gerçek bir bendir (özdür). Bu yaklaşım özellikle organizmanın içyapısına önem vererek, onun dış çevresini ve değişimini göz ardı etmesi, kimliğin oluşumunda doğru bir yaklaşım olmadığı için eleştirilmiştir.” (Aşkın, M. 2010; s. 214)

Sosyolojik kimlik ise, toplumsal cinsiyet ve sınıf belirlemelerinde kullanılan bir kavram olup, bireyin sosyal durumunu ifade eder. Felsefede de kimliğe şöyle yaklaşılır; öznenin varoluşunun ontik, epistemik, etik ve estetik gibi belirlemeleri sonucu oluşmuş olan gerçekliklerdir.

Toplumların kendilerini üyesi olarak algıladığı grupların olumlu özellikleri arttıkça, olumlu “*Sosyal Kimlik*” oluşturma ihtimali artmaktadır. Diğer yandan, bireyler, gruplarından dolayı olumsuz bir sosyal kimliğe sahip olabilmektedir. Bu arada Kültürün, kimliklerin temel belirleyicisi olduğu düşünüldüğünde kültürün katılığı ve esnekliği, kimliğin katılığı ve esnekliğini doğurmaktadır. Kültürün tanımına bağlı olarak farklı aidiyetler ön plana çıkmakta, kimlik de bu unsurlara göre şekillenmektedir. Toplumlardaki din ve beraberinde gelen kurumsal yapı, en küçük bir birim olan aileden başlayarak; hukuk, siyaset, sanat ve hatta ekonomi anlayışına kadar çok geniş bir yelpaze içinde toplumsal kimliği şekillendirip başkalaştırabilir.

Buradan yola çıkarak, kimlik (ya da aidiyet) toplumsal bir olgudur. Toplumsal olmayan ortamlarda kimlik oluşmadığı gibi toplumsal olmayan varlıkların kimliklerinden de bahsedilemez. Kimlik edinme süreçleri kişinin kendi kendine gerçekleştirdiği süreçler olmayıp, başkaları ile beraber ya da başkalarına karşı, dolayısıyla toplumsal bir çevrede oluşan süreçlerdir diyebiliriz. Kimlik edinme süreci insanın yalnız başına ve tecrit halinde gerçekleştirdiği bir süreç değil, içinde bulunduğu ve beraber yaşadığı toplumla birlikte hareket edeceği bir süreçtir.

Ayrıca aynı coğrafyada yaşayan insanların zaman içerisinde ortaya çıkan belirli özelliklerinin bir bütünlük içermesi ve kimliğe dönüşmesini de toplumsal kimlik olarak tanımlamak mümkündür.

Kimlik olgusunu kısaca dört ana başlıkta incelersek;

Kategorilendirme: İnsanlar genellikle kendilerini ve diğerlerini kategorilere yerleştirirler. Bir bireyi “*Müslüman*”, “*Hıristiyan*”, “*Beyaz*”, “*Zenci*” vs. şekilde yaftalamak, bu kişi hakkında başka şeyler ifade etmenin de başka bir yolu olur.

Özdeşleştirme: Bu olgu, Toplumların belirli gruplarla benzeşmesi ile ilgilidir.

Bu da toplumların kendilerine olan özgüvenlerini yükseltir.

Karşılaştırma: Bireyler kendi toplumlarını başka toplumlarla karşılaştırırlar ve kendi toplumları çıkarı doğrultusunda önyargılarda bulunurlar.

Psikolojik ayrıştırılabilirlik: Toplumlar kendi kimliklerinin diğer toplumlardan daha farklı, ayrıştırılabilir, hem de başka toplumlarla karşılaştırıldığında daha olumlu

olmasını isterler.

Sonuç olarak toplumsal kimlik olgusu, toplum davranışlarının hem psikolojik hem de sosyolojik yönleriyle yakından ilgilidir demek mümkündür. Toplumlardaki aidiyet duygusu geniş dalgalar halinde; Ülke, kültür, insanlık ve nihayet bütün toplum varlığını çevreleyecek kadar genişler. Herhangi bir biçimde, etkileşim içerisindeki toplumlarda göze batan ortak özellikler, ortaya toplumsal bir kimliğin çıkmasına neden olur.

Toplumların aidiyet duygularının, içinde buldukları coğrafya ve yaşadıkları topraklar üzerine yansımaları da milli kimlik olgusunu destekler. Böylelikle, “*Bir milletin kendine has düşünceleri ve yaşayış biçimi, dili, örfleri, adetleri, gelenekleri, toplumsal değer yargıları ve kuralları ile oluşan özelliklerin bütünü, Milli Kimlik’tir.*” dememiz mümkündür.

Tüm bu olgulardan yola çıkarak, Mübadele ile birbirlerinden ayrılan Türk ve Yunan toplumlarının geleneksel kıyafetleri, örf ve adetleri, görgü kuralları, müzik ve dansları, yiyecekleri milli kimliklerini oluşturan unsurlardan bazılarıdır diyebiliriz.

III. 3. Kültür Nedir?

Kültür bir Ulus veya toplumun tarih boyunca geçirdiği yaşantılar sonucunda oluşturduğu maddi ve manevi birikimi demektir. Daha kısa bir ifadeyle kültür bir toplumun yaşam biçimidir diyebiliriz. Konuya daha derinlemesine girecek olursak, Kültür, toplum denenen birim içinde ve bu birimi oluşturan örgütlü alt-birimlerde yaşayan insanın kendini, ötekini ve örgütlü birimleri ve alt-birimleri “*nasıl yeniden ürettiğini*” ve “*bu üretimle ilgili ifade biçimlerini*” anlatır. Dolayısıyla, bu tanımdan, birbiriyle bağıntılı iki temel kültür ortaya çıkar: Maddi yaşamın nasıl üretildiğinin göstergesi olan “*maddi/materyal kültür*” (somut kültür de deniyor) ve maddi yaşamın yeniden-üretimiyle ilgili “*anlatı biçimlerini*” oluşturan “*maddi-olmayan*” düşüncelerin, duyguların ve inançların ifadesi olan kültür (buna düşünsel kültür veya soyut kültür de denmektedir).

İnsan fiziksel varlığını sürdürebilmesi için üretmesi ve bunu sürekli olarak yapması (yeniden üretmesi) zorunluluğu vardır. İnsan öncelikle yemek, içmek, giyinmek, barınmak ve dinlenmek zorundadır. Bu zorunlu gereksinimleri yerine getirerek insan fiziksel kendini üretir ve bunu sürekli yaparak yeniden üretir. Dikkat edilirse, üretim ve

yeniden üretim hem fiziksel varlığın (insanın kendisini) sürdürülmesi hem de bunun için gerekli faaliyetlerin yapılmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla üretimle insan hem kendini hem de yaşam koşullarını (ne ve nasıl yediğini, giydiğini, içtiğini, barındığını, dinlendiğini, eğlendiğini, çalıştığını vb.) üretir. Kendi fiziksel varlığını sürdürmek için sürekli üretim yapan insan aynı anda düşünsel olanı da üretir. Düşünsel olan insanın kendini ve üretimini kendine anlatması ve buna uygun bir şekilde faaliyetlerini düzenlemesini getirir. Ancak düşünce taşıyan insan kendini üretmede araç kullanarak ve plan yaparak kendini ve koşullarını değiştirebilir. Dikkat edilirse, insan kendi tarihini üretim faaliyetleriyle biçimlendiren bir varlıktır. Dolayısıyla, insan dediğimizde kendi tarihini kendisi istediği biçimde yapan ve yalnız yaşayan tek bir varlıktan bahsetmiyoruz. İnsan dediğimizde, tarihini örgütlü birliktelikle yaratan sosyalleşmiş varlıktan bahsediyoruz. Bu sosyalleşmiş varlığın birey, özgür, bağımsız olması ancak ve ancak toplumdaki geçerek, toplum yoluyla olur. Toplum dışında, toplumdaki bağımsız birey, kişilik, bağımsızlık, özgürlük vb. olamaz. Köle ancak toplum içinde köledir. Zengin ve efendi de öyle. Dolayısıyla kölelik veya efendilik veya bireycilik ve bunların kültürü kendiliğinden ve bireyin özgür iradesine göre oluşmaz. Özgür irade denen şeyin kendisi bile insanın örgütlediği yaşamın bir fonksiyonudur. Yani, insan kavim, cemaat, topluluk, toplum denen birimlerde örgütlenmiş üretimle fiziksel, düşünsel, psikolojik ve materyal varlığını oluşturur. Bu üretimle insan kendi tarihini örgütlü güç ilişkilerindeki insanlar tarafından tarihsel olarak yaratılmış koşullar içinde yapar. İnsan birey, aile, cemaat ve toplum olarak kendini üretirken kendisiyle, diğerleriyle ve doğayla ilişki ve dolayısıyla iletişimde bulunma zorundadır. Aksi takdirde fiziksel ve sosyal varlığını gerçekleştiremez. Örgütlü ilişkilerini iletişim yoluyla yürüten insan aynı anda ilişkilerinin doğasını (ilişkilerinin amacını, nedenini ve sonuçlarını; nerede nasıl ve ne zaman yapacağını) anlar ve anlatır. Bu anlama ve anlatım ilişkisinin yürütülmesi sırasında yaşamın gerçeğiyle örtüşür: yaşam pratiğinin yaparken bütünleşik parçası olur. Bu anlama ve anlatım aynı zamanda pratik sonrası veya öncesi de yapılır. Hatta sembolik temsillerle gelen farklı pratiklerle yeniden anlatılır. Bu yolla, maddesel hayatını üreten insan aynı zamanda bu hayatı, üretimi, üretim ilişkilerini ve sonuçlarını, umut ve beklentilerini, umutsuzluk ve korkularını kendisi ve topluluğu için açıklar. Dolayısıyla materyal hayatını üreten insan aynı zamanda bu materyal ilişkilerin bilincini de (ruhsal ve dinsel dahil

düşünsel, bilişsel, ideolojik açıklamasını) üretir. Bu üretimi nasıl yaptığı aynı zamanda onun kültürünü oluşturur. İnsan materyal hayatını ve bu hayatın bilincini üretme biçimiyle belli zaman ve yerde kendinin ve topluluğunun kimliğini anlatır ve kaçınılmaz olarak kendini “ötekilerden” ayırır. Bu ifade tarzı insanın oluşturduğu topluluk yapısını, üretim tarzını, ilişki tarzını ve kültürünü oluşturur. Dolayısıyla, kültürü yaratan örgütlü ilişkilerdeki insandır: Kültür insanın sosyal içindeki kendini ve dolayısıyla sosyal yaratıştaki ifade biçimidir. Bu ifade biçimi dinamik bir karaktere sahiptir: İnsan toplumsal üretim tarzı ve ilişkilerinde (kendini üretme biçiminde) yaptığı değişikliklerle yaşam biçimini, bu biçimin ifadesini ve dolayısıyla kültürünü de değiştirir. Kendini örgütlü yapılardan geçerek üreten insanın biçimlendirdiği bu yapıların doğasına göre kölelik, efendilik, şahlık, padişahlık, beylik, ağalık, toprak sahibi, köylü, kasabalı, saraylı, ulema, maganda, entel, laiklik, kökten dincilik vb üretilir. Bunun anlamı oldukça açık: Bir sosyal birim (aile, cemaat, dernek, zanaatkar, toplum) içindeki farklılaşma kendiliğinden oluşmaz, insanın evrensel genetik doğasından çıkıp gelmez veya düşünceler (ideolojiler) nedeniyle olmaz. İnsanın kendini üretim tarzıyla biçimlendirdiği örgütlü yapılar ve ilişkiler düzeninden gelir. Dolayısıyla aile ve yerel cemaat gibi mikro-örgütlü birimlerdeki üretim tarzı bu örgütlü birimleri üreten makro üretim tarzının yaratılan zenginliklerin nasıl yaratılacağı ve bölüşüleceğine (dağıtılacağına) bağlıdır. Buna bağlı olarak bunu destekleyen ve buna çeşitli ölçülerde karşı olan bilinç ve bu bilinci şekillendiren kültürel pratikler oluşur. Sosyal yapı içindeki zenginlikleri üretme, dağıtma pratikleri ve bu pratiklerle gelen ve bu pratikleri açıklayan farklılıklar aynı sosyal yapı içinde kültürel farklılıkları yaratır. Sosyal pratiklerle gelen kültürel farklılıklar birbirinden bağımsız ve birbiriyle barış ve ortaklık karakterine sahip olduğu gibi birbiriyle rekabet ve düşmanlık içinde de olabilir. Sosyal pratiklerle insan kendini ve toplumunu üretirken aynı zamanda bunlara bağlı olarak gelene kültürünü de üretir. Bunun anlamı aynı zamanda şudur: kültürün değişimi ancak pratiklerin değişimiyle gelir. İnsan, yaşamdan öğrendiği ve yarattıklarını yeni nesillere göstermeyle aktarırken eğitim kültürünü de oluşturur. Bu eğitimle birikmiş tecrübelerin sonuçları verilir ve yeni sonuçlar ve tecrübeler için temel ve yol döşenir. İnsan materyal ilişkilerini ve açıklamalarını eski nesilden ve yaşarken öğrenirken, aynı zamanda, değişimleri de yaratır ve yaşar. Kültürü yeni nesillere aktarma, sözle ve yaparak-göstererek yapıldığı kültürle, egemen aktarmanın kayıpla yazarak

olduğu kültürlerdeki ilişkiler önemli farklılıklar gösterir. Yaşam içinde süreklilikle ve aktarmayla insan kültürünün tarihselliği oluşur. Bu tarihsellikte eğitimin resmi örgütlü bir eğitim biçimine dönüşmesi ve bir egemenliğin satışını yapan ve bu egemenliğe ücretli\maaşlı ve kölelik arayışıyla birbiriyle yarış içindeki işsiz köleler yetiştiren örgütlü faaliyet olması gelişmiş kölelik biçimlerinin kurulmasıyla ortaya çıkmıştır. İhtiyaçlar artık ortadan kalktığı halde, geçmiş ihtiyaçlarla biçimlenen bilinç ve davranış tarzlarından bazıları yeninin yanında marjinal olarak (yani önemsiz, azınlıkta) kalır ve egemen onun materyal ve düşünsel temelini yok edinceye değin kendini devam ettirir. Zenginliklerin üretimi ve dağıtımında egemen olan pratikleri yöneten güçler insanı, toplumu ve dünyayı açıklama biçimleri ve kültürün üretiminde de baskın olurlar. Bu baskınlık egemen bilinç, ideoloji ve kültür biçiminde de kendini gösterir.

Mısırlı bir kölenin veya sıradan bir Sümerlinin veya özgürlük taslayan günümüz bireyinin kendini kendi istediği biçimde üretmesi demek var olan örgütlü ilişki tarzlarıyla gelen, gerçek ve teolojik ceza korkusuyla desteklenen ve ödüllere beslenen seçenekler arasından gücüne göre seçim yapması demektir. Bu yolla, örneğin bir Mısırlı mutlak köle veya özgürlük taslayan günümüzün serbest kölesi, Köleliğine, köleliğin her gün materyal, bilişsel, bilinçsel ve dolayısıyla kültürel olarak sürekli üretilen tarzına katılır. Bu katılmada egemen kültürün rolü, egemen ideoloji ve dinin yaptığı gibi, bu katılmayı doğal olarak görmesini sağlamak; Böylece kölenin köleliğini normal görmesini ve hatta tanrı (veya demokrasi) tarafından bahşedilmiş bir lütf (veya özgürlüğünün bir ifadesi) olarak içselleştirmesini oluşturmak olmaktadır. Köle, köylü veya vatandaş ne denli egemen yapılarda çıkmaza sokulmuş olursa olsun, ne denli baskılar altında seçeneksiz bırakılırsa bırakılsın, ne denli köleliği kendine ve köleliğini egemen bilinçten geçerek kendi kendine meşrulaştırırsa meşrulaştırırsın, bu meşrulaştırmalar destanlarla, mitolojilerle ve diğer egemen pratikler ve sunumlarla desteklense bile, gene de yaşadığı kölelik durumunun çeşitli ölçüde bilincindedir, çünkü ne denli sahte bilinçle veya avuntularla kaçış yolları verilse bile, köleliği her an yaşayan ve hisseden odur. Dolayısıyla, kölenin içinde, yaşadığı, yaşatıldığı ve yaşattığı yaşam koşullarıyla gelen egemenden farklı bir bilinç daima olacaktır. Bu bilinçte kölenin bu koşulları egemen kültürden (egemen ideolojiden ve bilinçten) farklı olarak yansıtılır.

Bu yansıtma Spartakus'un isyanında, kölelerin kaçışında, Avrupa'daki ve Anadolu'daki köylü ayaklanmalarında, Roma'da güç kazanmak isteyen asillerin "size toprak ve efendinin kız ve eşlerini vereceğim" vaadine katılmalarda, gizli ayinler, gizli toplantılar gibi mücadelecı siyasal kültürel pratiklerde ifadesini bulur. Egemenliğin çıkarına uymayan siyasal, ekonomik ve kültürel pratiklere karşı tedbirler daima yeni kontrol mekanizmaları geliştirmek, yeni ve artırılmış baskılar ve bu baskıların bilinç yönetiminden geçerek meşrulaştırılması olmuştur. Efendisinin gazabından kaçan bir köleyi veya baş kaldıran köleleri veya köylüleri bazı köleler saklar ve korurken, bazı köleler (ki bunlar Mısır askeri, Amerika'daki kasaba Şerifi, Osmanlı jandarması gibi adalet sistemi denen meşrulaştırılmış örgütlü terör ve baskı yapılarında çalıştırılan diğer kölelerdir) tarafından yakalanmış ve cezalandırılmıştır. Kölenin başkaldırısını durdurma ve cezalandırmaya aynı zamanda Tanrılar ve melekleri de katılmıştır. Tevrat kölelik ilişkisini normal olarak kabul eder. Örneğin Abrams'ın eşi Sara hizmetçisini gaddar bir şekilde cezalandırınca, hizmetçi kaçtı. Tanrının meleği hizmetçiyi buldu ve "Sara'nın hizmetçisi, nereden geliyorsun ve nereye gidiyorsun?" dedi. O da "Hanımım Sara'dan kaçıyorum." diye cevap verdi. Melek "Hanımına geri dön ve kendini onun eline teslim et" dedi (Genesis, 16:2-12). Tanrı böylece sadece köleliği tasdikle kalmıyor, meleklerine polislik yaptırarak kölenin baskı altında özgürlüğü seçme olanağını da elinden alıyor (Erdoğan, 1997: 170).

Kölelik tanrının vergisi oluyor ve köle bu nedenle sahibine ve tanrısına dua ediyor. Hz. İbrahim'in kölesine kulak verelim: "*Tanrı benim sahibimi büyük ölçüde takdis etti. Hayvan sürüleri, gümüş ve altın, erkek ve kadın hizmetçiler, deve ve eşekler verdi.*" (Genesis, 24:35). Sözlü gelenekteki egemen mitolojilerde hem dünyanın hem de tanrının düzenine baş kaldıran cezalandırılır. Çok soruşturan ve araştıran kişi-kahraman egemen açıklamalar çerçevesi dışına çıkmaya çalıştığında (ki mitolojilerde bu çıkma çabası güçlülerde vardır) daima çıkmaza düşmüş, düşürülmüş ve cezalandırılmıştır.

Dünyevi hayattaki eşitsizlik, tabakalaşma, sınıflaşma, güç ve zenginliklerin adaletsiz dağılımı, öteki hayatta da yeniden üretilerek desteklenmiştir. Daha da öte gidilerek, örneğin Hz. Musa'nın tanrısı ve melekleri zenginlerin koyunlarını, mallarını koruma işini de yapmıştır. Bütün bunlar egemen kültürel pratiklerin bir parçası olan

mitolojilerdeki anlatımlarda da yeniden üretilmiştir: Mitolojilerdeki kademeleşme, güç ve eşitsizlik, yapabilme kapasitesi ve hiç bir şey yapamama içine sıkıştırılmışlık dünyevi hayattan çok daha ve katı bir şekilde üretilmiştir. Mitolojilerde soruşturanlar, çerçeveyi kırmaya çalışanlar, bir diğer gücün kontrol alanına girenler, başarılar ve başarısızlıklar daima güç yapılarının yeniden inşası ile son bulmuştur.

Aynı durum filmler, romanlar, televizyon programlarıyla gelen modern mitolojilerde de vardır: Adalet daima yerini bulur. Kırılan veya ihlal edilen mülkiyet yapısı daima sonunda yeniden-inşa edilerek var olan güç ilişkileri ve üretim tarzına geri dönlür. Korku, ebediyen ateşler içinde yanmaya mahkûm olmaya kadar giden ceza, ne olacağını bilmemeyle gelen terör Modern ve eski mitolojilerde güç ilişkilerinin ve eşitsizliğin yeniden üretimini sağlar. Bu mitolojilerden geçerek dünyevi güç ilişkileri ve eşitsizlik de sadece meşrulaştırılmakla kalmaz, yaratılan korkuyla desteklenir. Sosyal yapılardaki güçlerin egemenliklerini yukarıdaki gibi her tür perçinleme çabasına karşı daima karşıt öykülemeler (destanlar, ağıtlar, kaçış ve kurtuluş anlatıları) olmuştur ve bu öykülemelerle, örneğin Köroğlu'nun başkaldırısı desteklenmiş, Hz. Hasan ve Hüseyin'in öldürüldüğü Kербela sürekli yeniden üretilmiş, Zengine varmak istemeyen ve fakara sevgilisinden ayrılmak istemeyen kız direnmiş, Ferhat dağları delmiş, (Drakula) Frankenstein Osmanlı askerlerinin kanını içmiş.

Sonuç olarak, tarih boyu kendini toplumsal örgütlü yaşam içinde üreten insan aynı zamanda bu üretimin ayrılmaz ve bütünleşik bir parçası olan kendi kültürünü de üretmiştir. Yani, örgütlü üretim tarzı içinde oluşturulan güç ilişkileri ve eşitsizlikler o örgütlü yaşamın ifade biçimleridir ve bu ifade biçimleri kültür olarak ortaya çıkar. Dolayısıyla, kültür örgütlü ilişki tarzlarıyla ve bu tarzı çeşitli biçimlerde ifadesiyle kendini gerçekleştiren insanın bu gerçekleştirme tarzıdır. Tarih içinde kendi koşullarını ve toplumunu değiştiren insan aynı zamanda bu değişimle birlikte kültürünü de değiştirmiştir.

Bu paragrafa kadar sadece sosyal birimlerde oluşturulan kültür ve bu birim içindeki farklılıkların kültüre egemenlik, katılma ve mücadele biçiminde ifadesini bulduğu üzerinde durduk. Sosyal formasyonlar (toplumlar) diğer toplumlarla ilişkide bulduklarında, bu ilişki tarzıyla birlikte toplumlar arası kültürel tarzlar da oluşur. Bu

kültürel tarzlar da uluslararası egemenlik, boyun sunma, katılma, katma ve mücadele biçiminde kendini gösterir. Dostluk, düşmanlık, savaş ve ticaret ilişkileriyle birlikte dostluğun, düşmanlığın, savaşın ve ticaretin yürütülüş biçimlerine uygun veya bu biçimleri farklı bir şekilde açıklayan ve ilişkiyi amaçlanan yönde doğrulayan veya yanlışlayan töresel, törensel ve bilişsel pratiklerle gelen kültürler oluşturulur.

“Bu oluşturulmada örneğin Yunan siteleri arasındaki savaşta alınan esirlerin geri verilmesiyle ilgili siyasal-kültürel ve ticari-kültürel pratikler belirir. Bu pratikler farklı eski-dost, benzer ırk, farklı ırk, ebedi düşman vb. için farklı biçimlerde şekillendirilir. Haçlı Seferlerinin hazırlanma ve sefer kültürüyle, Osmanlı ordusunun hazırlanma ve güzergahı üzerinde oluşan karşılama, yollama, dinlenme, azık tedariki kültürü kaçınılmaz olarak farklı olacaktır. Elbette savaş kültürüyle ilgili genel benzerlikler de vardır: Mal ve mülk talanı, kadınların ödül olarak kullanılması, kadınlara, kızlara ve çocuklara tecavüzler, esir alma, köleleştirme bunlar arasındadır. Ticaretle bağlı olarak gelişen kültür birbirini tanıma ve ardından ticari bağlamda egemen olanın özellikle egemen ticari kültürününün diğerine nüfuz etmesi ve egemenlik kurması ve hatta tümüyle ortadan kaldırması kadar giden biçimlerde olur. Çerçi'nin ortadan kalkması ve bakkalın isim değiştirip süpermarket olması buna en somut örnektir. Bu durum egemen ideolojide kültürel alışveriş, kültürel dokunma, kültürel karşılıklı bağımlılık, kültürel gecikme (cultural lag) gibi tanımlamalarla nitelenir. Karşı nitelemelerde ise kültürel sömürü, kültürel emperyalizm olarak açıklanır.” (Erdoğan ve Alemdar, 2005/2011)

Kültürün maddi öğelerini şöyle sıralayabiliriz:

- Sanat
- Mimari
- Edebiyat eserleri
- Köprüler
- Kervansaraylar
- Camiler
- Müzik aletleri ve eserleri
- Destanlar
- Giyim-kuşamla ilgili öğeler ile günlük hayatta kullanılan çeşitli araç ve gereçlerde maddi kültür öğeleridir.

Manevi öğeler ise şöyle sıralayabiliriz:

- Dil,
- ahlak kuralları,
- din,
- estetik anlayışlar
- örf ve adetler,
- gelenek ve görenekler,
- düşünce eserleri,
- tarih bilinci,
- vatan, bayrak, istiklal marşı gibi olgular

Kültürün maddi ve manevi öğelerini birbirinden ayrı görmek olanaksızdır. Çünkü bunlar birbirlerinden sürekli etkilenmektedirler Ortaya konulmuş bir maddi öğenin arkasında mutlaka manevi unsurların etkisi vardır. Kültürün özellikleri nelerdir? Kültürün özelliklerini kısaca şöyle sıralayabiliriz: Kültür öğrenilir. Kültür tarihtir ve süreklidir. Kültür toplumsaldır. Kültür, insan ihtiyaçlarını karşılayıcı ve doyum sağlayıcıdır. Kültür değişkendir. Kültür bütünleştirici ve birleştiricidir.

Buradan yola çıkarak, bu çalışmada, yıllarca birlikte yaşayıp, Mübadele sonucu ayrı düşen, Türk ve Yunan topluluklarının etkileşimini, Kültür'ün maddi değerleri arasında bulunan, müzik, müzik aletleri, giyim kuşam, manevi değerleri arasında bulunan örf ve adetler, tarih ve gelenek görenekler olguları ile harmanlayıp inceleyeceğiz.

III.4. Türk-Yunan Ortak Kültürü

Her ne kadar kendi karakter ve kendi stillerine sahip de olsalar, Türk ve Yunan toplumları arasında yıllardan beri süre gelmiş bir kültür alışverişi ve buna bağlı benzerlikler bulunmaktadır. Tarihte aynı çatı altında yaşamış iki toplum için kaçınılmaz bir durumdur ve her iki toplum için de, bu birleştirici, kaynaştırıcı bir olgudur. Günümüzde bazı politik nedenlerden dolayı sürtüşme ve ayrılıklar yaşanıyor gibi görülmekte, bu iki toplum geçmişteki beraberliklerini ve sahip oldukları ortak özelliklerini hala korumaktadırlar. Kültürel etkileşimin doğurduğu bu ortak özellikleri birkaç başlık altında toplamamız mümkündür. Her iki milletin de yıllarca çok büyük coğrafyalara hükmettiği ve bu coğrafyalarda iç içe yaklaşık dört yüz yıl birlikte yaşadıkları göz önüne alındığında, birçok konuda birbirlerinden etkileşimleri ve alışverişleri son derece normaldir.

Günümüzde Yunanistan'da halen yaşamakta olan 150 bin Türk bulunmaktadır. Türkiye topraklarında ise 50 bin Yunan ikamet etmektedir. Bu insanlar ortak iki coğrafyadaki kültürün yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Konuyu biraz daha derinlemesine incelememiz gerekirse, öncelikle dinsel açıdan ele alındığında, farklı dinler kendi aralarında farklı sentezler meydana getirmişlerdir. İzmir Agora'da bulunan Müslüman mezar taşlarında bu mezarların kadın veya erkek mezarları olduğuna dair görsel birtakım işaretler bulunmaktadır. Bunlar başörtüsü ve sarık şeklinde yontulardır. Mezarların yan duvarlarında Hristiyanlıkta da kutsal olan nar, üzüm gibi meyvelerin resimleri görülmektedir. Bu kutsal meyveler Davut yıldızı'nın ortasına işlenmiştir. Bu anlamda iki farklı dinin ve üç kültürün iç içe oluşu mezar taşlarında görülebilmektedir. Buradan yola çıkarak nar, üzüm, incir gibi meyvelerin kutsal sayılması iki kültürün ortak bir özelliğidir diyebiliriz.

Her iki kültürde de Zeytin ve Zeytin ağacı çok önemlidir. Kutsal kitaplarda da Zeytin ve Zeytin ağacının önemli bir yeri vardır. Zeytinden elde edilen yağ kutsaldır ve insan onuruna adanmıştır. Nitekim Yunanca'daki Khrima kelimesi yağlanmış, kutsal yağ ile ovulmuş ve kutsanmış anlamına gelmektedir. Kur'anda da “*Zeytin ağacının kökeni ne doğu ne batıdır, yağı ateş değmese de ışık saçar. Işık üzerine ışık.*” (An-Nur suresi 35) ibaresine rastlanmaktadır. Tüm bu benzerlikler, dinler arası karşılıklı hoşgörü oluşmasına sebep olmuştur. Bunun en güzel örneğini Anadolu'da görebiliriz.

Bir diğer etkileşim unsuru geleneklerdir. Örneğin her iki toplumda da bulunan adak adama geleneği Akdeniz toplumlarının ortak özelliği olmakla beraber, Türk ve Yunan toplumlarında daha da öne çıkmıştır. Yunanlılarda evliliklerde, bebek sahibi olmada adak adama, örneğin Meryem Ana'ya hediye götürme, Türk'lerde ise Telli Baba ve buna benzer kutsal olduğuna inanılan kişilere adak adama ve hediye götürme şeklinde kendini gösterir.

Akdeniz insanında özellikle kendisini gösteren bir diğer etkileşim olgusu da, batıl inançlardır. Örneğin hem Türk hem de Yunan toplumunda zakkum çiçeğinin uğursuzluk, mersin çiçeğinin ise uğur getirdiğine inanılır. Hristiyan ve Müslüman toplumların evlerinin kapısında kem gözlere karşı bazı süs ve eşyalar bulunur. Bunlar çoğunlukla Türklerde Muskalar, Nazar boncukları, başucunda bulunan Kur'an olurken, Yunanlılarda

ise asılı soğanlar, duvara çakılmış ikonalar ve haç olarak karşımıza çıkar.

Nazar'ı kişilerin negatif enerjilerden etkilenmesi olarak tanımlayabiliriz. Nazar olgusu Türk ve Yunan toplumlarında önemlidir. Her iki toplumda da cinler, periler, umacılar, çocuk masal ve hikayelerinde ayrılmaz olarak karşımıza çıkar. Türk kültüründe büyük önemi olan Nazar boncukları, Yunan kültüründe de yer almaktadır ve her iki toplum tarafından günümüzde de halen evlerde, işyerlerinde kullanılmaktadır.

Ekmek Türk ve Yunan kültüründe kutsal olan olgulardan birisidir. Yunan toplumunda nişan töreninde damadın annesi kalaç adı verilen bir tür ekmek yapar ve gençlere ikram eder. En büyük lokmayı koparan itibarlı sayılır, damat ve gelin bu ekmekten kopartıp bala batırarak diğer misafirlere ikram eder. Bu yeni kurulacak ev için bolluk ve bereketin simgesidir. Türkler'de ise gelin evine girerken ayağının altına post serilir ve kafasında ekmek bölünür. Ege bölgesine ait bir gelenekte ise bayramlarda sakızlı ekmek yemek bir gelenektir.

Her iki toplumda da kötü bir durumdan veya kazadan kurtulduğunda, dul ve fakir kadına tuz ve ekmek, yemin bozmak için dilenciye başın üzerinden döndürülmüş ekmek verilir.

Ortak kültürün en önemli parçalarından birisi de yeme içme'dir. Türk ve Yunan toplumları arasındaki yeme içme alışkanlıkları önemli derecede benzerlik göstermektedir. Her iki toplumun da sofrasındaki yiyecekler büyük ölçüde aynıdır. Örnek verecek olursak, bal-pekmez, helva, dolma, tarhana, işkembe çorbası, börek, keşkek, erişte, irmik, yoğurt, cacık, baklava, döner, kahve vs. gibi gıdalar, her iki toplumun sofralarının vazgeçilmezidir. Adı geçen bu gıdaların hemen hemen hepsi sadece bu iki toplumda tüketilir, dünya'nın diğer ülke toplumlarının damak zevkine uygun değildirler. Sözkonusu gıdaların menşeinin hangi topluma ait olduğu konusunda da zaman zaman iki toplum bireyleri arasında sürtüşmeler de olmaktadır. Örneğin baklava'nın kime ait olduğu konusunda yaşanan tartışmalar sonucu, Türkler baklava'nın kendilerine ait olduğunu tescillemek için TSE (Türk Standartları Enstitüsü) damgasını almışlar ve bu duruma esprili bir şekilde son noktayı koymuşlardır. Yine döner ve kahve konusunda yıllardan beri süre gelen sahiplenme çekişmesi günümüzde bile görülmektedir.

Türk ve Yunan ortak kültüründe rastlanan bir diğer ortaklık da içki sofrasında hayata, sağlığa, dostluğa, arkadaşlığa kadeh kaldırıldıktan sonra bir kadeh içkiyi de ölülerin ruhuna adayarak toprağa dökmek vardır. Yunanistan'daki bu geleneğin bir benzerine İzmir Narlıdere'de Alevi mezarlığında rastlanmaktadır. Her Sultan Nevruz zamanında ölülerinin başında sofralar kurup şarap içerler. Bir kadeh de mezar toprağına dökülür.

Ahret günü düşünülerek, fakirlere ve yoksullara yardım etme, ahlak kurallarına bağlılık, alınyazısı ve kadere inanma, aile ve soy'a bağlılık gibi konuların yanısıra, bayram kutlama şekilleri, Hristiyan'lık da olsa dini törenler ve bu törenlere olan saygı'da büyük benzerlikler bulunmaktadır.

Evlenecek olan çiftlerin evlerinin hazırlanması, yataklarının hazırlanması her iki toplumda da yapılan evliliğin temiz, lekesiz, sorunsuz ve sıkıntısız olmasını, yatak yapımı bittikten sonra yatakta bir erkek çocuğun yuvarlanması da soyun devamlılığını pekiştirir. Bununla beraber her iki toplumda da evli bir kadının en önemli uğraşı evi ve çocuklarıdır. Dışarıdaki hayat onun için ikinci plandadır. Hem Türk hem de Yunan toplumlarında dul'luk bir kadın için kaçınılması gereken bir durum olarak şekillenir. 70'li yılların sonundan itibaren her iki toplumda da bu olguya daha sıcak bakıldığı ve ortak noktalarda birleştikleri gözlemlenmiştir. Yine her iki toplumda da evliliğin ölene dek yapılan bir anlaşma gibi değerlendirilmesi şaşılacak kadar ilginçtir. Daha fazla bilgi için Bkz. (Taraç, 2007)

Her iki toplum kültürünün ortak unsuru olan pazarlar, şenlikler ve panayırlar da vazgeçilmezler arasındadır. Panayırlarda oynanan oyunlar, sahnelenen gösteriler, danslar her iki toplumun da Akdeniz kökenli oluşunun ve sıcak kanlılığının göstergesidir. İki toplumda da pazarlar görsel ve işitsel rengarenk malzemeler içerir. Bu kültür ortaklığının bir parçası da müziğin güncel hayatın bir parçası olarak, pazarlar ve panayırlar gibi alanlarda karşımıza çıkmasıdır. Bu sayede birçok anı ve bilgi de günümüze dek ulaşmıştır.

Sakız Adası'nda süre gelen geleneklerden biri olan panayırlardan bahsedelim;

Sakız Adası'nda yapılan geleneksel panayırlar, adanın kültürünün ayrılmaz bir parçasını meydana getirirler. Panayırlarda çalınan geleneksel müzik aletleri keman, ud, kanun ve lavtadır. Daha sonraları bunlara klarnet ve buzuki gibi müzik aletleri de eklenmiştir.

Sakız Adası'nın Doğu ile olan sıkı ilişkisi, söylenen şarkılarda ve oynanan oyunlarda kendisini gösterir. Adanın müziği, halk oyunları ve eğlenceleri Anadolu'dan gelerek adaya yerleşen mültecilerden önemli oranda etkilenmiştir. Birçok köyde, müzik ve oyunlar bugün bile iki yada üç gece hiç durmadan devam eder. Bu panayırlarda oynanan halk oyunları köyden köye farklılıklar arz edebilir ancak genelde sirtaki, yavaş çifte telli, karşılamar, susta arapi, aptalca ve kasap havası gibi halk oyunları oynanır.

Sonuç itibarıyla, tüm bunlar Anadolu'da bulunan, üç gün üç gece süren düğün geleneğinin farklı bir uzantısı olarak algılanılabilir. Yaptığımız araştırmalar kapsamında, Çeşme'de de farklı festivaller ve eğlenceler mevcut olsa da, oynanan oyunlar, çalınan şarkılarda kullanılan enstrümanlar, söylenen ortak şarkılar, eğlencenin, özellikle düğünlerin bir geceden fazla sürmesi olguları gibi birçok faktörde ciddi anlamda etkileşim ve benzerlikler görülmektedir.

III.5. Çeşme – Sakız Adası Dostluk ve Barış Günleri

Türk-Yunan dostluğu kapsamında, Mikis Theodorakis ve Zülfü Livaneli iki önemli gün düzenlemişlerdir. Bunlar;

7 Eylül 2005 Günü Çeşme'de yapılan Çeşme Dostluk ve Barış günü, 8 Eylül 2005 günü Sakız Adası'nda yapılan Dostluk ve Barış günüdür. Bu konserler halka açık olarak yapılmış ve Çeşme'den Sakız Adası'na “*Kalimerhaba*” sloganıyla gerçekleştirilmiştir. Mikis Theodorakis Çeşme'de yapılan bu özel gecede annesinin Çeşme'de doğduğunu belirtmiştir. Ayrıca Sakız Adası'ndan Çeşme'ye gidiş gelişlerde vize uygulaması olmadığını, oysa Çeşme'den Sakız Adası'na gitmek için vize uygulaması istendiğini belirtmiştir. Prof. Berrak Taranç ile yaptığım söyleşide (28.03.2019), Taranç, Mikis Theodorakis'in sözkonusu konser sonrası kendisine “*Barış için şarkı söylemek ve bestelemek Akdenizli müzisyenler için önceliklidir. Akdeniz Müziği bir felsefe'nin ürünüdür.*” dediğini belirtmiştir.

Bu felsefe ile yapılan bu iki konser, Türk-Yunan barış kültürü için çok büyük önem taşımakla birlikte, Müziğin Kültürler arası birleştirici bir unsur olduğu gerçeğini de gözler önüne sermektedir.

Bu durum Çeşme ile Sakız Adası arasındaki Müzikal ve Kültürel iletişime çok belirgin bir örnektir. Ayrıca 1. Çeşme- Sakız Dostluk ve Barış günleri'nde Mikis Theodorakis kendisi için çok önemli bir yeri olan 80. Yaş gününü sahnede, elinde Türk ve Yunan Bayraklarını bir arada tutarak kutlamıştır.

Resim 20 Mikis Theodorakis-Zülfü Livaneli

IV. BÖLÜM

MÜBADELE VE MÜZİK

IV. 1. Mübadele'nin Türkiye, Yunanistan ve Sakız Adasına Etkileri

1923 yılında gerçekleştirilen Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi hem mübadiller hem de mübadeleyi gerçekleştiren ülkeler açısından önemli çok önemli sonuçlar doğurmuştur. Günümüzde hâlâ etkileri hissedilen mübadele, akademik çalışmalarda da sıklıkla ele alınan konulardan birisi olmuştur.

Türk-Yunan mübadelesi, her ne kadar tarihsel olaylar ve azınlıkların ülke içinde yarattığı karışıklıklarla ilişkilendirilse de, türdeş bir ulus yaratma gayretinde olan Türkiye ve Yunanistan'ın azınlıklardan kurtulma çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. İki devletin resmi olarak benimsedikleri bu politika, ülkedeki sorunların temel sebeplerinden biri olarak azınlıkları görmüş ve olaylara karışıp karışmadıklarına bakmaksızın içlerindeki azınlıkların topluca sürgün edilmelerini meşrulaştırma aracı olarak kullanılmıştır. 30 Ocak 1923'te, Lozan'da imzalanan “*Türk-Rum Nüfus Mübadelesine ilişkin Sözleşme ve Protokol Anlaşması*” uyarınca, İstanbul dışındaki Ortadoks Rumlar ile, Batı Trakya dışındaki Müslüman Türkler, zorunlu olarak göçettirildiler.

“Bu yeni evrede, Türkiye için de, Yunanistan için de çözümü zor yeni sosyal, ekonomik, siyasal, kültürel sorunlar ortaya çıktı. Savaş yıllarının ekonomileri, her iki ulus için de savaş sonrası yıllara küçümsenemez ekonomik külfetler bıraktı. Yunanistan, Anadolu'yu fethetmek gibi bir ülkü uğruna tüm kaynaklarını seferber ettiği Küçük Asya Macerası sonunda uğradığı yenilgi ile, bu kaynakların heder olup gitmesine neden olmuşken, bu duruma savaş sonrasının yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasal şok dalgaları da ekleniverdi. Yunanistan'ın uğradığı yenilginin sonuçları, hem Yunanistan'ı hem de Türkiye'yi ilgilendiren sorunlar yarattı; çünkü, Yunanistan, iki halkın karşılıklı mübadelesi öncesinde, yenik düşmüş askerlerin ardısına Yunanistan'a yığılmış olan Anadolu'lu Rum göçmenlerin yarattığı izdihamı ortadan kaldırmak, onların barınmalarını, iaşelerini sağlamak gibi çetin bir sorunla karşı karşıya iken, yenilginin psikolojik etkisiyle Anadolu'dan kaçan başıbozuk asker, Yunanlı eşkiya, hınç alma amacı güden halk grupları, hatta Yunan polisi aracılığıyla, Yunanistan Türklerine akıllara

sığmaz baskılar uygulanıyordu. Zorluklar açısından, Türkiye de aşağı-yukarı benzer durumdaydı. Sosyo-ekonomik güçlükler, yeni Türkiye'nin idealist, atılımcı kadrolarının heyecan dolu çabalarıyla aşılmaya çalışılırken, yanıp-yıkılan yerler ahalisinin barınma, iaşe, sağlık v.b. sorunları ile, bunlarla birlikte, Yunanistan'daki baskıdan kaçan mülteci Türklerin yarattığı demografik sorunlara bir de, sayıları 500.000'e yakın mübadele göçmenlerinin barınma, iaşe, sağlık v.b. sorunları eklenivermişti.” (Arı, K. 1990, Sayı 18, cilt 6)

“Mübadele, hukuksal sakıncaları yanında, hem mübadiller hem de iki ülke açısından psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Mübadiller açısından bakıldığında, pek çok insanın doğup büyüdüğü yerleri terk ederek yeni bir ülkeye taşınmaları psikolojik travmalara neden olmuştur. Uyum sorunu Yunanistan'a göç eden Rumlar arasında daha şiddetli yaşanmış ve bu göçmenlerin çoğu Avrupa ve Amerika'ya göç etmek zorunda kalmışlardır. Pek çok kişi ya da grubun göç etmemek için çaba sarf etmesi “terk edilmesi istenen topluma ait olma duygusunun bir yansımasıydı.” (Arı, 2012, s.165). Kemal Arı, pek çok Rum'un Türkiye'den isteksiz olarak ayrıldığını ve uzun süre Türkiye'yi gerçek vatanları olarak görmeye devam ettiklerini yazmaktadır. “Mübadele Yunanistan Tarihi açısından oluşu kadar, Türkiye Tarihi açısından da son derece önemli bir olgu ve süreçtir. Olgunun toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel etkileri gerek göç eden gerekse göçmenleri kabul eden kitleler açısından son derece önemli ve incelemeye değer niteliktedir. Türkiye'den 1.200.000 Ortodoks Yunanistan'a, 450-500.000 Müslüman da Yunanistan'dan Türkiye'ye göç ettirilmiştir. Yalnızca bu boyutuyla bile Mübadele, dünya tarihinde bir örneği daha görülmemeyen ciddi bir olgu ve süreç olduğu kadar, toplumsal bir travma olarak da nitelendirilebilir”. (Arı, 2009, s. 122)

Ayrıca Anadolu'dan göç eden Rumlar, Yunan hükümetinin beklentisinin aksine, barınma problemleri ile karşılaşmışlar ve bu göçmenlerin beslenme, giyim ve bakım masrafları zaten kötü durumda olan Yunan ekonomisine ek bir yük bindirmiştir. Yunanistan'ı terk eden Müslümanlardan kalan yerlere sadece Rumların yüzde kırkı yerleştirilebilmiş, bu durum da göçmenlerin hayat şartlarının daha da kötüleşmesine yol açmıştır.

“Bu plansızlığın diğeri bir sonucu da yeni gelen göçmenlerin kendi mesleklerine uygun olmayan bölgelere yerleştirilmesi olmuştur. Örneğin, geldikleri yerlerde tütün üreticisi olan göçmenlerin tütüncülüğün yapılmasının fiilen imkânsız olduğu bölgelere yerleştirilmiş olmaları, geldikleri yerlerde buğday üreticisi olan göçmenlere zeytinlik veya üzüm bağlarının verilmesi nedeniyle bağlar ve zeytinlikler sökülüp sobada yakılmış ve açılan alanlarda buğday yetiştirmeye çalışmaları sonucu hüsrân olmuştur.

Uygulamayı zorlaştıran bir diğeri konu da, Türkiye’den gidenlerle, Türkiye’ye gelenler arasındaki toplumsal farklılıklardır. Anadolu’dan giden Rumlar genellikle şehirlilerden oluşmaktadır; ancak Türkiye’ye gelen göçmenlerin çoğu köy kökenlidir. Bu durumun yarattığı zorluğu Celal Bayar TBMM’de şöyle özetlemektedir;

“İtiraf ediyorum ki; gidenlerle gelenlerin hayat şartları eşit değildir. Gidenler ekseriyet itibariyle esnaf ve tüccar, gelenler ekseriyet itibariyle rençberdirler. Efendiler gelenlerin büyük çoğunluğu köylüdür, gidenlerin büyük çoğunluğu şehirlidir. Böyle eşitsiz oranlar arasında iskân yapmak imkânını yüksek anlayışınıza bırakıyorum.” (Sezer, 2012, s. 23)

Her iki ülkeye göç edenlerin, gittikleri ülkedeki sosyal ve toplumsal hayata uyumları arasında farklılıkların ortaya çıktığı pek çok yazar tarafından incelenmiştir. Bu analizlerin pek çoğu, Rumların Yunanistan’daki sosyal ve kültürel hayata uyum sağlamada, Türkiye’ye gelenlerden çok daha fazla sorunla karşılaştığını belirtmektedir. Yunanistan’a göç edenler Yunan toplumundan ayrı bir kimlik oluşturmuş, uyum sağlayamayanların bir kısmı, yukarıda değinildiği üzere, Avrupa ya da Amerika’ya göç etmişlerdir.

“Yunanistan iskân politikası, göçmenleri “topluluk” olarak değerlendirmiş ve yerleşimlerini de bu esasa göre yapmıştır. Bu göçmenler, toplu olarak yerleştirildikleri bölgelere genellikle geldikleri yerlerin adını (örneğin, Yeni İzmir) vermişler ve beraberlerinde getirdikleri kurumları ve kültürlerini buralarda yaşatma gayreti içinde olmuşlardır.” (Zürcher, 2003, s.5). Rum göçmenlerin sosyal ve kültürel geleneklerinin Yunan toplumundan farklılık göstermesi, bu göçmenlerin Yunan toplumu ile kaynaşmasını önlemiştir.

Yunan nüfusunun neredeyse yüzde yirmisini oluşturan göçmenler Yunanistan'ın zaten var olan sorunlarını daha da derinleştirmiştir. Yunanlılar mübadeleyi Yunan hükümetinin bir başarısızlığı ve ulusal bir felaket olarak algılamışlar ve konuyu daha çok Türk barbarlığı ve adaletsizliği açısından yorumlamayı tercih etmişlerdir. Bu durum, kayıp Anadolu Helenizm'i nostaljisinin ve bu nostaljiyi canlı tutma gayreti içine giren yüzlerce sivil toplum örgütünün ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu da Yunan toplumunun kendilerini göçmenlerin kaderiyle özdeşleştirmesi sonucunu doğurmuştur. Konuyla ilgili pek çok arşiv, araştırma kurumu ve yayınların ortaya çıkması, konunun Yunan toplumunca ne kadar ciddi algılandığının bir kanıtıdır.

Göçmenlerin hayatlarını kökten değiştirerek travmatik sonuçlara yol açması bir yana, hem Türkiye hem de Yunanistan milyonlarca kişinin göçünden toplumsal, siyasi ve ekonomik olarak büyük zararlar görmüşlerdir. Türk-Yunan mübadelesi, zorunlu göçü hukuken meşru bir politika aracı haline getirerek, diğer devletlerin de uygulayacağı bir örnek teşkil etmiştir. 1944 yılında Polonya ve Sovyetler Birliği, 1946 yılında da Çekoslovakya ve Macaristan arasında gerçekleştirilen nüfus mübadeleleri, Türk-Yunan mübadelesini örnek almıştır.

Mübadele sadece mübadiller açısından değil, aynı zamanda Türkiye ve Yunanistan'ın sosyal, ekonomik ve siyasi yaşamlarında da önemli etkiler doğurmuştur. Türkiye'nin daha önceden bu tür göçmenlere ev sahipliği yapması ve Yunanistan'dan gelen göçmenler için uyguladığı iskân politikaları yeni gelen göçmenlerin toplumsal hayata daha çabuk uyum sağlamalarını kolaylaştırmıştır. Ancak, giden göçmenlerin çoğunun Türkiye ekonomisindeki yeri dikkate alındığında ekonomik olarak çok ağır bedeller ödendiği de açıktır. Ayrıca iskân politikasındaki aksaklıklar pek çok göçmenin uzun yıllar zorluk içinde yaşamalarına sebep olmuştur.

Yunanistan'a göç edenler için ise durum daha da dramatik bir hal almıştır. Yunanistan'ın toplu iskân politikası bir süre sonra sadece göçmenlerden oluşan yeni yerleşim birimlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuş, bu durum da onların toplumsal hayata uyumunu zorlaştırmıştır.

Sonuç olarak Yunanistan'dan Avrupa ve Amerika'ya yeni göç hareketleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca Yunanistan'ın nüfusunun zaten az olması ve gelen göçmenlerin sayıca

fazla olması ülkenin demografik ve ekonomik yapısını derinden etkilemiştir. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen Yunanistan mübadele meselesini bir ulusal sorun haline getirmeyi başarmış ve bu konuda pek çok sanatsal ve akademik çalışmanın ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi Yunanistan “hatırlamayı” tercih ederken Türkiye “unutmayı” tercih etmiş bu da Türkiye’de bu konudaki çalışmaların sınırlı ve kısır kalmasına yol açmıştır.

Toplumların yer değiştirmesi sonucu ortaya çıkan kültür ve kimlik etkileşimlerine en güzel örneklerden birisi de Sakız adasında oynanan Kaşık oyununda giyilen kostümlerdir. Kostümlerin Anadolu motifleri ile bezenmiş olması, Mübadele sonucunda Türkiye ve Yunanistan arasında gerçek bir kültürel iletişimin oluştuğunu gözler önüne sermektedir.

“Sakız Adası’ndan Çeşme’ye göçen mültecilerin durumu ile ilgili ciddi bir durumun varlığı rapor ediliyor. Bu günlerde Çeşme’de 4000 mülteci bulunmakta, giderek iyi hale gelen hava şartlarıyla birlikte küçük kayıklarla ilçeye geçmek mümkün hale geliyor. Bu mültecilerle ilgili tüm düzenleme ve çalışmalar İngiliz istihbaratçıları tarafından yapılıyor. Ancak mülteci sayısı o kadar fazla ki, istihbarat örgütünün diğer işleriyle ilgilenmesi neredeyse imkansızlaşıyor.” (Tamur, E. 2009)

Mübadele sonrasında Sakız Adası’nda Anadolu’ya özgü bir kültür ve kimlik birikimi de oluşmuştur. Bu durum müzikal açıdan da direkt bir etki yaratmıştır. Bu durumda Mübadelenin doğal bir sonucu olarak, her iki toplum birbirlerinden etkilenirler. Böylece farklı algılarda kimlikler, kimlik sorunsalını oluştururlar. Bu algılar günümüzden etkilenir, birtakım sosyal faktörlerin etkisiyle de sürekli yeniden kururlar.

Resim 21 Mübadele 1

Resim 22 Mübadele 2

Resim 23 Mübadele 3

Resim 24 Mübadele 4

Resim 25 Mübadele 5

IV.2. İki Kıyımın Etkileşiminden Doğan Müzik ve Ortak Şarkılar

1923 Yılı'nda yapılan Mübadele sonucu Türk ve Yunan halklarının karşılıklı değişimiyle başlayan süreçte, sözkonusu iki toplumun gittikleri yerlere beraberlerinde götürdükleri kültürlerinin bir parçası olan Müzik de onlarla beraber o yörelere taşınmıştır. Türk ve Yunan halkları, müziklerini düğünlerinin yanı sıra eğlence ve sohbet ortamlarına da taşımış ve buralarda icra etmişlerdir. Bu müziklerle ağlayıp, bu müziklerle gülmüşlerdir. Yunan kültüründe bulunan “*Taverna*” bu ortamların başında gelmektedir. Kelimenin kökü İtalyanca'dan (Taberna) günümüze gelmiştir. Asıl anlamı mekân, dükkân'dır. Günümüzde ise Taverna yemekli ve çalgılı yer, mekân anlamında kullanılmaktadır. Anadolu topraklarına geldiğinde bu mekanların adı “*Meyhane*”, içki içilip müzik dinlenen yer olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geçmişten günümüze Yunanistan'da olduğu gibi Sakız Adası'nda da Tavernalar bulunmaktadır. Buralarda zaman zaman ada'nın yerli Müzisyenleri, zaman zaman da Anakara Yunanistan'ın müzisyenleri gelerek müzik icra etmektedirler.

Sakız Adası'nda taverna müziği oldukça önemlidir ve bu müzik genellikle souvenir niteliğiyle turistlere sunulmaktadır. Yapmış olduğumuz alan araştırmasında Sakız Adası'nın sahil şeridinde yer alan tavernalarda, genellikle buzuki, santur, zaman zaman klavye ve gitar eşlikli gruplarla, gerek Sakız adasına özgü, gerekse Yunanistan'a özgü müzik ve danslarla, Türk ezgilerinin ve danslarının, hatta ortak ezgi ve sözleri barındıran eserlerin çokça icra edildiğine ve sunulduğuna tanık olduk.

Bu ezgilerin Sakız Adası halkı tarafından kendi müzikleriymiş gibi sunulmasının bir nedeni de, Anadolu'da, Çeşme ve civarında uzun yıllar bir arada yaşamış olan toplumların, Anadolu kültürünü, Mübadele ile adalara, Yunanistan Anakara'sına ve Sakız Adası'na taşımış olmalarıdır.

Çeşme'de bulunan Çeşme Belediyesi Türk Sanat Müziği Korusu, zaman zaman yaptıkları çalışma ve bu çalışmalar neticesinde gerçekleştirdikleri konserlerde, geleneksel Musiki'mizden örnekleri Çeşme'de yaşayan Müzikseverlerin beğenisine sunmaktadır. Koro şefi ve çalıştırıcısı, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Öğretim Görevlisi Mücahit Yalçın Öztüfekçi ile yaptığım söyleşide (01.04.2019) kendisi;

“Koro çalışmalarında ve konserlerde icra ettiğimiz eserlerin birçoğu'nun, Türk Müziği eserleri olarak bilinmesine rağmen, tarihte Türk ve Yunan toplumlarının iç içe yaşamalarından dolayı, hem Yunan halkı tarafından özümsemiş, Yunan söz yazarları bu eserlere Yunanca söz yazmışlardır. Söz konusu eserler, halen günümüzde dahi Yunan ses sanatçıları tarafından çeşitli ortam ve konserlerde icra edilmektedir.” demiştir.

Ufak değişiklikler olsa da ezgisel olarak aynı, sözel olarak da Yunanistan Anakara'da ve adalarda genellikle Yunanca sözleri ile (Çoğunlukla da içlerinde, aman aman, ah aman, canım gibi daha birçok Türkçe kelimeler mevcuttur) icra edilen ortak şarkılara birkaç tane örnek verelim:

T R T MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T N M REPERTUAR SIRA No: 2848
İNCELEME TARİHİ: 31.10.1986

YÖRESİ
İSTANBUL
KİMDEN ALINDIĞI
AHMET YAMACI
SÜRESİ:

BİR DALDA İKİ KIRAZ

DERLEYEN
AHMET YAMACI

DERLEME TARİHİ
1946

NOTAYA ALAN
AHMET YAMACI

BİR DA—L DA İ Kİ Kİ RA Z
.. .. KI CE Vİ Z
.. .. KI EL MA Z

BI RI AL BI RI BE YAZ
A RA NIZ DE R YA DE NİZ
BI RI N AL BI RİN AL MA

E GE—R BE Nİ SE YE—R SE N
SEN O RA DA BE—N BU—R DA N
KUR BA—N OL DU ĞU—M A—L LA H

MEK TU—BU NU SIK ÇA YAZ
NE BE—T KAL DI NE BE NİZ
CA NI—M AL YA RİM A MA

SAL LA SA NA SAL LA SA NA ME—N Dİ Lİ Nİ
.. .. SA—Ç LA RI Nİ

AK ŞAM OL DU GÖN DER SE NE SEY Dİ—Ğİ—Mİ
AK ŞAM OL SUN SÖY Lİ YE YİM SUÇ LA—Rİ—M

1 { BİR DALDA İKİ KIRAZ
BİRİ AL BİRİ BEYAZ
EĞER BENİ SEYERSEN } 2 { BİR DALDA İKİ CEVİZ
ARANIZ DERYA DENİZ
SEN ORADA BEN BURDA } 3 { BİR DALDA İKİ ELMA
BİRİN AL BİRİN ALMA
KURBAN OLDUĞUM ALLAH
MEKTUBUNU SIKÇA YAZ } CANIM AL YARIM ALMA

SALLASANA SALLASANA MENDİLİNİ
AKŞAM OLDU GÖNDERSENE SEVDİĞİMİ
SALLASANA SALLASANA SAĞLARINI
AKŞAM OLSUN SÖYLİYEVİM SUÇLARINI

BAĞLANTI

BAĞLANTI

HİCÂZ ŞARKI
KANARYAM GÜZEL KUŞUM

USÛLÜ : SOFYAN

MÜZİK : MUSTAFA NÂFİZ IRMAK

ARANAĞME.....

KA NAR..... YAM..... GÜ..... ZEL..... KU..... ŞUM.....
KA NAR..... YAM..... KAL..... BİM..... DE..... SİN.....

BEN SA NA..... VU..... RUL..... MU..... ŞUM SİN
RÜ HU MU..... OK..... ŞAR..... SE..... SİN

SE Nİ ÇOK..... SEV..... Dİ..... Gİ..... Mİ.....
BE Nİ Bİ..... RA..... KIP..... GİT..... ME.....

AN LA..... TI YOR..... DU RU..... ŞUM SİN
GÖN LÜM.... SE YİN..... KA FE..... SİN

...SAZ...]

HÜ ZÜN LÜ BAK..... MA ÖY..... LE.....

BE NİM.. ŞAR KI..... Mİ..... SÖY LE [.....SAZ..... Mİ..... SÖY LE SON

1
KANARYAM GÜZEL KUŞUM
BEN SANA VURULMUŞUM
SENİ ÇOK SEVDİĞİMİ
ANLATIYOR DURUŞUM

HÜZÜNLÜ BAKMA ÖYLE
BENİM ŞARKIMI SÖYLE

2
KANARYAM KALBİMDESİN
RÜHUMU OKŞAR SESİN
BENİ BIRAKIP GİTME
GÖNLÜM SENİN KAFESİN

HÜZÜNLÜ BAKMA ÖYLE
BENİM ŞARKIMI SÖYLE.

Belçik
Siyasetçisi
20-6-2004

KÜRDİLİHİCAZKAR ŞARKI

UZUN YILLAR BEKLEDİM

GÜFTE ve BESTİ
Zeki MÜREN

USÖLÜ : SEMÂİ

(ARANAĞME)

U zun yıl lar bek le dim (Saz) ha kı kat ol
du rü yam (Saz) (Saz)
Kok la ma ya kı ya mam be nim gü zel ma nol yam (SON)
(Saz) (Saz)
Naz lı çi çe ğim sin sen (Saz) sev dâ
na da ya na mam (Saz)
Naz lı çi çe ğim sin sen (Saz) sev dâ
na da ya na mam (Saz)

Uzun yıllar bekledim hakikat oldu rüyam.
Koklamaya kıyamam, benim güzel manolyam.
Nazlı çiçeğimsin sen, sevdiğime dayanmamam,
Koklamaya kıyamam, benim güzel manolyam.

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No. 1112
İNCELEME TARİHİ: 13.11.1975

DERLEYEN
M. SARIŞÖZEN

YÖRESİ
İSTANBUL

MENDİLİMİN YEŞİLİ

DERLEME TARİHİ
2.11.1949

KİMDEN ALINDI?

NOTAYA ALAN
M. SARIŞÖZEN

SÜRESİ :

MEN Dİ Lİ MİN YE Şİ BE Lİ A MAN A MAN MAN
MEN Dİ LİM BE NEK A MAN A MAN MAN

BEN KAY BET TİM E Şİ Mİ Saz AL BU
OR TA Sİ ÇAR E KI FE LİK YA Zİ

MEN DİL SEN DE SEN DE DÜR SUN
BE RA BER GE ÇİR DİK

SİL GÖ ZÜ NUN YA Sİ Nİ
KI SİN A YIR DI FE LİK

A MAN DOK TOR CA NİM KU ZUM DOK TOR
DER Dİ ME BİR ÇA RE Saz

ÇA RE SİZ DERT LE RE DÜŞ TÜM

DOK TOR BA NA BİR ÇA RE N. Uysal

RAST KANTO

DARILDIN MI CİCİM BANA

ANONİN

USÛLÜ : NİM SOFYAN

(ARANAĞME)

Da ril din mi ci cim ba an Hiç bak mı yor sun bu ya na
Her za man ü zer sin be ni Ah ya ra maz çap kın se ni
Bir gün nâ dim o la cak sîn Be ni çok a ra ya cak sîn

Da ril din sa ba rı şa lim Kum ru gi bi kok la şa lim
Be nim hiç gü nâ hım şa yok tur çâ Baş tan sen çı kar dın be ni
Ah e dip ben ağ la dik çâ Sen Al lah tın bu la cak sîn

Es me rim gü ze lim tû ti dil lim Ben ya ni yo rum
rum a man_ Al lah Çok se vi yo rum (SON)

1.
Darıldın mı cıcım bana ?
Hiç bakmıyorsun bu yana,
Darıldınsa barışalım,
Kumru gibi koklaşalım,
Esmerim güzelim, tûti dillim,
Ben yanıyorum (aman Allah)
Çok seviyorum.

2.
Her zaman üzersin beni,
Ah yaramaz çapkın seni,
Benim hiç günâhım yoktur.
Baştan sen çıkardın beni.
Esmerim, güzelim, tûti dillim,
Ben yanıyorum, (aman Allah)
Çok seviyorum.

3.
Bir gün nâdim olacaksın,
Beni çok arayacaksın,
Beni çok arayacaksın,
Ah edip ağladıkça,
Sen Allah'dan bulacaksın,
Esmerim, güzelim, tûti dillim,
Ben yanıyorum, (aman Allah)
Çok seviyorum.

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM 337 - 9/6/1973

YÖRESİ
İZMİR

KİMDEN ALINDIĞI
EKREM GÜBER

SÜRE:

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

İZMİRİN KAVAKLARI

İZ Mİ RİN KA VAK LA RI DÖ KÜ LÜR YAP RAK LA RI Bİ ZE DE DERLER ÇA KI
SERVİMSEN DEN U ZUN YOK YAP RA ĞIN DA DÜ ZÜM YOK KAMA LI DA ZEY BEK VU RUL

CI YÂR Fİ DAN BOY LUM YI KA RIZ KO NAK LA RI
DU YÂR Fİ DAN BOY LUM ÇA KI CI YA SÖ ZÜM YOK

(2)

Selvim senden uzun yok
Yaprağında düzüm yok
Kamalıda zeybek vuruldu (yâr fidan boylum)
Çakıcıya sözüm yok

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
TMM REPERTUAR SIRA No: 1133
İNCELEME TARİHİ: 13_11_1975

DERLEYEN
M. SARISOZEN

YÖRESİ
BURSA
KİMDEN ALINDIĞI
İHSAN KAPLAYAN
SÜRESİ :

ZEYTİNYAĞLI YİYEMEM

DERLEME TARİHİ
2_11_1954

NOTAYA ALAN
M. SARISOZEN

ZEY TİN YAĞ LI Yİ YE ME MA MA N BAS MA DA
KA RA Ü ZUM AS MA SI YE Sİ DA
AS MA DA NÜ ZUM AL DI M SA PI

FİS TAN Gİ YE ME MA MA N BAS MA DA FİS TAN
LO LUR Ü YAZ MA SI YE Sİ LO LUR
Nİ U ZU NAL DI M SA PI Nİ U

Gİ YE ME MA MAN SE NİN Gİ Bİ CA Hİ LE
YAZ MA SI BEN YA RİM DEN AY RİL MAM
ZU NAL DİM VE RİN BE NİM YA Rİ Mİ

BE NE FEN DİM Dİ YE ME MA MA N BE NE
KA RA YA ZI YAZ MA SI KA RA
AN NEM DE Nİ Zİ NAL DI M AN NEM

FEN DİM Dİ YE ME MA MAN KAL DİM DU MA Nİ Gİ DAĞ LAR
YA ZI YAZ MA SI .. ..
DE Nİ Zİ NAL DİM .. ..

DA SEV Gİ Lİ YA RİM NE RE LER DE
.. ..
.. ..

— 1 —
ZEYTİNYAĞLI YİYEMEM AMAN
BASHMADA FİSTAN YİYEMEM AMAN
SENİN GİBİ CAHİLE
BEN EFENDİM YİYEMEM AMAN.
Bağlantı : KALDIM DUMANLI DAĞLARDA
SEVGİLİ YARIM NERELEDE.

— 2 —
KARA ÜZÜM ASMASI
YEŞİL OLUR YAZMASI
BEN YARIMDEN AYRILMAM
KARA YAĞI YAĞMASI

— 3 —
ASMADAN ÜZÜM ALDIM
SAPINI UZUN ALDIM
VERİN BENİM YARIMI
ASMAĞI YİYEMEM

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM REPERTUAR SIRA No: 2970
İNCELEME TARİHİ: 31.10.1986

YÖRESİ
İSTANBUL

KİMDEN ALINDIĞI
AHMET YAMACI

SÜRESİ:

TELGİRAFİN TELLERİNE

DERLEYEN
AHMET YAMACI

DERLEME TARİHİ
1946

NOTAYA ALAN
AHMET YAMACI

(1) TELGİ RA FİN TELLE Rİ NE KUŞLAR MIKO NA R
HERKESSEVDİ Ğİ NE VAV RUM BÖYLE Mİ YA NAR
GEL YA Nİ MA YANI MA DA YA Nİ YANI BA ŞI MA
ŞU GENÇLİKTE NELER GELDİ GA RİP BA ŞI MA
(2) TELGİ RA FİN TELLE Rİ Nİ AR ŞIN LA MA LI
(3) TELGİ RA FİN Dİ REK LE Rİ SE MA YA BA KA R
YA RÜSTÜ NE YAR SE VE Nİ KURŞUN LA MA LI
O SE NİN GÜ ZEL GÖZ LE RİN ÇOKCAN LAR YA LI KAR

(1)
TELGİRAFİN TELLERİNE KUŞLAR MI KONAR
HERKES SEVDİĞİNE BÖYLE Mİ YANAR
TEL YANIMA YANIMA DA YANI YANI BAŞIMA
ŞU GENÇLİKTE NELER GELDİ GARİP BAŞIMA

(2)
TELGİRAFİN TELLERİNİ ARŞINLAMALI
YAR ÜSTÜNE YAR SEVENİ KURŞUNLAMALI
(BAĞLAN TI)
(3)
TELGİRAFİN DİREKLERİ SEMAYA BAKAR
SENİN GÜZEL GÖZLERİN ÇOK CANLAR
(BAĞLAN TI)

Daha önce de belirttiğimiz üzere, bu şarkılar Türkiye’de Türkçe söylenir ve Türk şarkıları olarak bilinir. Birçoğu Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği eserlerindedir. Aynı şarkılar Yunanistan’da Yunan şarkıları olarak dikkat çeker, ve Yunanca söylenirler. Ancak Türkiye’nin aksine Yunanistan’da bu şarkıların bazılarının kimi sözleri halen Türkçe söylenmektedir. Yunanca ve Türkçe sözler nadiren aynı anlamı taşırlar.

Günümüze gelindiğinde de halen iki halkın etkileşiminden doğan, her iki yakanın da kullandığı ortak şarkılar üretilmiş, bu eserler her iki yakanın sanatçıları tarafından bazen tek taraflı, bazen de ortak projelerde birlikte her iki dilde de söylenmiş ve

söylenmektedir.

Bu ezgilerin Yunanistan'ın ünlü şarkıcıları tarafından da seslendirildiği hatta albümlere ve plaklara okunduğu bilinmektedir. Örneğin aile kökleri Anadolu'ya dayanan Stelyo Kazancidis bu ezgilerin birçoğunu Türkçe ve Yunanca sözleri bir arada kullanarak plaklara okumuştur ve bu veriler günümüze kadar ulaşmış olup günümüz teknolojisi ile Cd'lere aktarılarak Yunanistan ve Adalar'da ticari olarak müzik merkezlerinde ve tavernalarda tüketicinin hizmetine sunulmuştur.

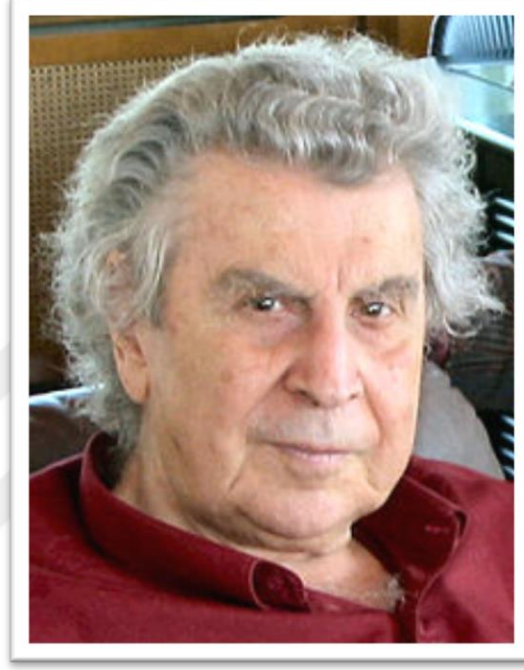

Resim 26 Stelyo Kazancidis

IV.3. Laika Müziği ve Pop Müzik

Yunanistan Anakarası ve adalarda Yunan Pop Müziği ile Yunan Halk müziğinin sentezlenerek birleştirilmesine “*Laika*” denmektedir. Yunanistan’daki Laika müziği önemli ölçüde Anadolu Pop Müziğine yakın bir müziktir. “*Haris Alexiou İzmir’den Yunanistan’a giden bir göçmen ailenin çocuğudur. Modern Laika Müziği’nin ünlü solistlerindedir.*” (Taraç, 2007: 166).

Haris Alexiou'nun Mikis Theodorakis ile Barış Kültürü için yapmış olduğu konserlerde genellikle halk'a hitap etmek için kullandığı ve çoğunun bestesi Mikis Theodorakis'e ait olan ezgiler Laika Müziğine örnek teşkil etmektedir.

Resim 27 Mikis Theodorakis

Resim 28 Haris Alexiou

Ayrıca Haris Alexiou'nun Pop Müzik Tarzında da çeşitli çalışmaları bulunmaktadır.

Şöyleki:

MİA PİSTA APO FOSFORO

An itane to edafos sou prosforo
Tha sou ftiahna mia pista apo fosforo
Me dodeka diadromous dodeka tromous
Me vismata ki entaseis forites
Me peismata ki aéropeirates

An itane i agkalia sou oasi
Tha sou ferna diskakia gia akroasi
Sto liknisma tis ammou stala i kardia mou
Ki i dipsasmeni mou psihi stratos
Kai pano tis zois o aetos

Oneira oneira floges makrines mou
Tou fevgiou mou oneira, ki agnostes fones mou
Koimisou esi ki ego tha oneirevomai
San isihos theos tha ekporevomai
Ap to aspro sou to hioni dihos sentoni
Sta nihia tou kakou ti nihta afti
Ki o thanatos lipatai na kriftei

Bestesi “*Mikroutsikos*” a ait olan “*Mia Pista Apo Fosforo*” adlı şarkı, Haris Alexiou tarafından yukarıdaki sözlerle söylenirken, Sezen Aksu'da aynı ezgiyi, şu sözlerle söylemektedir:

HERŞEYİ YAK

Beni yak, kendini yak, her şeyi yak
Bir kıvılcım yeter ben hazırım bak
İster öp okşa, istersen öldür
Aşk için ölmeli, aşk o zaman aşk

Seni içime çektim bir nefeste
Yüreğim tutuklu, göğsüm kafeste
Yanacağız ikimiz de ateşte
Bir kıvılcım yeter hazırım bak
Aşk için ölmeli, aşk o zaman aşk

Allah'ım Allah'ım
Ateşlere yürüyorum
Allah'ım acı ile
Aşk ile büyüyorum

Beni yor hasretinle, sevginle yor
Sevgisizlik ayrılıktan daha zor
Dilediğin kadar acıt canımı
Yokluğun da varlığın da yetmiyor

Güzel ve çok bilinen bir örnek olan yukarıdaki eserde olduğu gibi, her iki sanatçının Pop Müzik olarak yapmış oldukları sunumlar Çeşme ve Sakız Adası'nın kafe, bar ve Tavernalarında aynı duyguyla ve benzer yorum özellikleri ile müzik tüketicilerine ulaştırılarak her iki Halk arasında ortak Müzikal beğeni düzeyine bir örnek oluşturmaktadır. Daha birçok farklı sanatçı, bestecileri Türk veya Yunan'lı olan başkaca ezgileri de Yunanca ve Türkçe sözlerle seslendirmişlerdir.

Yine bir söyleşimiz sırasında, Prof. Berrak Taranç, *“Laika Müziğinin dışında Türk-Yunan ortak beğeni düzeyi boyutunda Popüler Müziklerin de günümüzde, Çeşme ve Sakız Adası arasında zaman zaman dostluk ve barış köprüsü kurmak amacıyla yazılarak bestelendiğine de değinmektedir.”* demiştir. (17.04.2019)

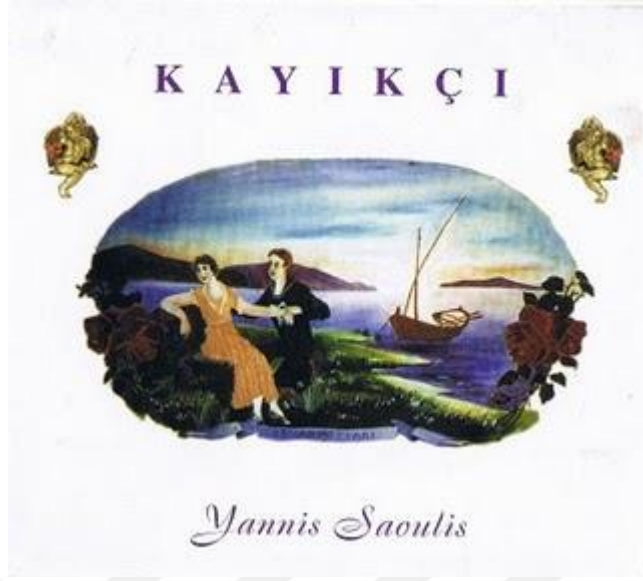
Şöyleki: Maria Rita Epik 2000 yılında Selanik'te düzenlenen 2. Akdeniz-Karadeniz İki Denizin Yaratıcı Kadınları Festivali'ne, bu festival için yazdığı “Thalassa” isimli şarkısı ile katılmıştır. Bu şarkı sözlerinde Çeşme ve Sakız Adası'nın ne kadar yakın olduğunu, her iki bölgede de yaşayan halkın dinsel inançlar bağlamında ne kadar hoşgörülü olduklarını ve her iki bölgenin ürünlerinin (Üzüm, Zeytin, Sakız) gibi, aynılığını sanatçı duyarlılığıyla anlatmaktadır. Söz konusu şarkının sözleri aşağıdaki gibidir:

“THALASSA”
Güneş bizim buralardan doğar
Komşu ada aydınlanır
Çeşme'de ötüşen horozlarla
Sakızlılar uyanır.
Orada pişen kahvenin kokusu
Rüzgarla burnumu öper
Kadınların son dedikodusu

Martılarla gelir gider
O kadar yakın
O kadar yakın
Geçmişin kiliseleri bize
Camiler size seslenir
Ninemin bağları sana üzüm
Tarlan bana tütün verir
Zeytin sakız gibi iç içeyken
Bir karayelle savrulduk
Sonunda ölülerimiz ve biz
Bu şarkıda buluştuk.
Çünkü çok yakın
O kadar yakın

Şimdiye kadar bahsettiğimiz ve daha birçok ortak Müzik tarzlarının yanı sıra, “*Rebetiko*” adı verilen Müzik tarzında da benzeşen ezgiler ve sunumlar ortaya çıkmaktadır. Rebetiko, İzmir’in kafe amanelerinde doğmuş olan bir müziktir. Bu müzik, Mübadele ile Yunanistan anakarasına ve adalara taşınmıştır. İşte bu yüzden pekçok Rebetiko Müziği içerisinde, İzmir ve çevresine özgü özellikler ve anlatımlar yer almaktadır. Sakız Adası’ndaki birçok Taverna’da icra edilen Rebetiko’lar da bu özellikleri taşımaktadır. Genellikle Rebetiko’larda Buzuki’ye eşlik eden Gitar ve Klavye gibi enstrümanlara rastlanmaktadır. Çok ilginçtir ki Çeşme, özellikle Alaçatı’daki kafe ve barlarda da eğlence müziği olarak halka yapılan sunumlarda da, aynı enstrümanları görmek kaçınılmazdır.

2017 yaz aylarında ziyaret ettiğimiz Sakız Adası’ndaki “*Apomera*” adlı tavernada “*Chios Trio*” adlı grubun mensubu olan Markellos Poupalos, kardeşi ve arkadaşlarının yaptığı taverna müziği esnasında Yannis Saoulis’e ait olan “*Gel gel Kayıkçı*” adlı eseri ve daha birçok Türk-Yunan ortak ezgi ve sözleri barındıran eserleri dinleme ve derleme imkânımız oldu. Söz konusu bu şarkı, Biket İlhan’ın “*Kayıkçı*” filminin film müziği olup, iki ülke arasındaki sanatçıların dostluk dayanışmasına önemli bir örnektir. Eser, Klarnet icracısı Hüsnü Şenlendirici, Kanuni Aytaç Doğan, Bağlama icracısı İsmail Tunçbilek’ten oluşan “*Taksim Trio*” ile, Sakız Adası doğumlu ve halen Sakız Adası’nda yaşamakta olan “*Markellos Poupalos*” un kurucusu olduğu “*Chios Trio*” tarafından seslendirmiş ve ortak bir video klip oluşturularak, bu tarzı seven kitlelere ulaştırılmıştır.

Resim 29 “Kayıkçı” Albüm CD kapağı

Sözkonusu filmin, Senaryosunda, Sakız’lı bir genç kız ile Çeşme’li genç oğlan arasındaki aşk anlatılmaktadır.

Usta bir sinema yönetmeni, Yrd. Doç. Dr. Ragıp Taranç ile 13.02.2019 tarihinde yaptığım söyleşide kendisi “Kayıkçı” adlı filmin hikayesinden kısaca şöyle bahsetti:

“Filmde, Çeşme’de yaşayan bir delikanlı ile Sakız adası’nda yaşayan bir kızın aşkı konu alınmıştır. Gencin adı Nezir Kaya’dır. Kızın adı ise Tinika...

Nezir Kaya'nın da hikayesi pek çok Ege’li gibi “göçle” başlıyor. Selanik’ten Çeşme’ye uzanan zorlu yolculuğun ardından Kaya ailesi, o zamanlar Köste olarak bilinen Dalyan köyüne yerleşti. Nezir Kaya, çocukken geçirdiği rahatsızlıktan dolayı sağır ve dilsiz bir yaşama mecbur kaldı. Kendi yaptığı küçük kayıklarla balık avlayarak geçimini sağlayan Nezir Kaya, yaptığı ilginç şeylerle dikkat çekmeye başladı. Hezarfen Ahmet Çelebi gibi kendine büyük bir uçurtma yapan Kaya'nın Dalyan'ın üzerinde uçtuğu, evinin altına 10 metre uzunluğunda tekne yaptığı kulaktan kulağa yayıldı. Meraklı bakışlara aldırmayan Nezir Kaya, bir gün köye ziyarete gelen Rum güzeli Tinika'ya sıırıslıklam aşık oldu. Tinika'nın geldiği Sakız Adası'na bakıp bakıp duran Nezir

Kaya, 25 tenekeyi bir araya getirerek yaptığı tekneyle kaçak olarak adaya gitti. Sakız'a çıkıp sevgilisini bulmak isteyen Nezir Kaya, pasaportsuz olarak yakalanınca Türk Casusu sanıldı. Sağır dilsiz olduğu için kendisini ifade edemeyen Kaya iddiaya göre işkencelere maruz kaldı, dövüldü. Annesinin kaymakamlığa “kayıp” başvurusu yaparken, adada "casus" yakalandığı haberi kısa sürede halk arasında yayıldı. Dalyan'a gidip gelen bazı Yunanlıların Nezir'i tanımasıyla gerçek ortaya çıkınca “bir daha gelmemesi” uyarısıyla serbest bırakıldı.

Ancak Tinika'yı hiçbir zaman unutmadı. Onu yeniden görmek için bu kez yaptığı tekneye, 3- 3.5 metre genişliğinde dev uçurtmasını bağlayarak yelken gibi kullanmaya başladı. Poyraz estiği günlerde uçurtmasını gökyüzüne bırakıp yelken gibi kayığı çekmesiyle adaya adeta uçar gibi gidip gelmeye başlayan Nezir, yine köylülerin merak konusu olmaya başladı. Yüzlerce kez, Sakız'a gittiği anlatılan Nezir Kaya, adadan bir dönüşünde rüzgârın oyunuyla yanlışlıkla Karaburun'a çıktı. Çetin hava şartlarıyla boğuşan ve zorlu bir mücadelenin ardından kıyıya çıkan Kaya, bu kez Yunan Casusu şüphesiyle gözaltına alındı. Yine rivayetlere göre orada da dövülen Nezir, gerçeğin ortaya çıkmasıyla yine özgürlüğüne kavuştu.

Dalyan'a dönen Nezir Kaya bu kez hiçbir inşaat ve mimari bilgisi olmamasına karşın, köyün ortasına bir kule yapmaya başladı. İzmir Fuarı'ndaki Paraşüt Kulesi'ni gören Kaya, köyün içinde 10 metre yüksekliğinde bir kule inşa etti, fakat kısa süre sonra da bunu beğenmeyerek yıktı. Daha sonra ikincisini yaptı ve yine yıktı. Neden kule yaptığı neden ve neden yıktığı hiçbir zaman bilinmedi. Ancak üçüncü ve son kule hepsinden daha yüksek oldu. Sadece geceleri çalışarak 30 metre yüksekliğinde 4 metre genişliğinde dev bir kule inşa etti. Şakül, terazi gibi hiçbir malzeme kullanmayan Nezir'in kulesi o dönem turistlerin de ilgisini çekti. Hatta bu kuleyi kiralamak isteyenler bile oldu. Kuleye çıkıp uzun uzun sevdiği kadının olduğu Sakız Adası'nı seyreden Nezir Kaya, kendisine armağan edilen bisikletiyle evine gittiği sırada geçirdiği kaza sonrası hayatını kaybetti.

Resim 30 Nezir Kaya'nın Kulesi

Vefatından sonra yaptığı kule dönemin belediye başkanı Nuri Ertan tarafından yıkıldı. Çeşme Belediyesi her yıl Nezir ve Sakız'lı aşkının anısına Aşk Festivali düzenlemektedir. İnşa ettiği kulenin sırrı hiç çözülememiştir fakat Çeşme Belediyesi kuleyi aynısına uygun olarak inşa edip, anıt haline getirmeyi hedeflemektedir.”

Sakız Adası limanında bulunan "Odyssey" adlı Cafe-Bar'ın sahibi, kendisinde bir buzuki icracısı olan "Isidoros Challioris" ile yaptığım ortak çalışmalarda, yukarıda adı geçen birçok şarkı ve türküyü birlikte icra ettik. Bu icra sırasında, mekânda bulunan Sakız Adası'nın yerli halkından olan dinleyiciler, çalıp söylediğimiz ezgilere katılarak, hep birlikte Yunanca ve Türkçe sözlerle bize eşlik ettiler.

IV.4. Sakız Adası ve Çeşme Yöresi Müziklerindeki Benzerliklere Örnekler “Alaçatiani” ve “Reisderiani” Adlı Eserlerin İncelenmesi

Yine Çeşme’de yaptığımız araştırmalar sırasında, adının daha önce Kato Panagia, olduğunu öğrendiğimiz, Çeşme’ye bağlı Çiftlikköy’de yaşayan, Ege Üniversitesi Devlet

Türk Musikisi Konservatuvar'ı Temel Bilimler Bölümü mezunu Evren Erol ile 20.10.2018 tarihinde yaptığımız söyleşide kendisi:

“Köyümüzün tarihteki adı “Kato Panagia” (Kato Paneya) dır. Babam Tuğrul Erol, kendisinden duyduğumuz, babam'ın annesi Seher Güney (Kendisine Seher Molla derlermiş)'in babama ve kardeşlerine söylediği birçok Türkü ve Şarkı'nın sözlerinin Türkçe-Yunanca olduğunu söylemektedir. Fakat babam ve kardeşleri Yunanca bilmedikleri için ve o yıllarda bir kayıt cihazımız bulunmadığından, babaannemiz rahmetli olunca bu şarkı ve türkü'leri yitirdik. Babam aklında kaldığı kadar bize iletmeye çalıştı. Hatta bir Anadolu ezgisi olan “Sigaramın dumanı, yoktur yârin imanı” adlı Türkü ile neredeyse aynı olan bir ezgiyi babam, yarı Yunanca yarı Türkçe sözleri ile bize zaman zaman söyler.” demiştir.

Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Temel Bilimler Bölümü ve Erasmus Değişim Programı Öğrencisi Yunanlı Vasiliki Christopoulou ile 29.03.2019 tarihinde yaptığım görüşme neticesinde, kendisinden ismini öğrendiğim “Reisderyani” “Reisdere'li” adlı Sakız Türküsünü internetten yaptığım araştırma sonucunda kendi notaladığım şekli aşağıdaki gibidir.

REİSDERYANI

Sakız Halk Ezgisi

Anonim

Bu eseri biçimsel olarak incelediğimizde şu sonuçlara ulaştık:

Beste: Anonim

Makam: Uşşak Makamı

Usul: Raks Aksağı

Söz: Yunanca

Biçim Kurgusu: A[ll:(a+a1):ll]+B[ll:(b+b1+c+c1):ll]

--- Esere; “A” bölümü olarak adlandırabileceğimiz iki aynı cümleden oluşan çalgısal bir giriş bölümü ile başlanmıştır.

--- Ardından sözel bölme ile yeni bir “B” bölümüne başlandığını gözlemlemekteyiz.

--- Eserde; “B” bölümünün sonunda yer alan “*Senyo*” işareti ile başa dönülmekte ve dönüş 4 defa tekrarlanmaktadır.

---Eser; “A” bölümünün seslendirilmesiyle sonlandırılmıştır.

---Eserde aynı cümlenin tekrarının sık kullanılmış olduğunu gözlemlemekteyiz.

“A” bölümü yalnız girişte çalgısal olup, sonraki tekrarlarda hem sözel hem çalgısaldır. Eserin; “A” ve “B” bölümü olmak üzere “*iki bölümlü sıradan biçim*” de yazılmış olduğunu ve bu yönü ile de birçok Türk Müziği biçimleri ile benzerlikler gösterdiğini gözlemlemekteyiz.

“*Reisderyani*” adlı Türkü’yü inceleyip araştırırken internet ortamında bulduğum video’da, Yunan Halk Oyunları ekibinin bu Türkü ile dans ettikleri görülmektedir. Halk dansçılarının özellikle kostümlerinin, Anadolu kostüm kültürü ile olan benzerliğinin yanı sıra, dans figürlerinin de benzerliği dikkat çekmektedir. Kadın dansçıların ayak ve kol figürleri, Ege Bölgesi kadın oyunlarının ayak ve kol figürleri ile ciddi boyutta benzeşmektedir. Ayrıca yine aynı dans içerisinde bulunan erkek dansçıların kostümlerinin, Ege Bölgesi halk oyunları’ndaki erkek kostümleri ile benzeşmesi yanında, Ege Bölgesi’nde bazı yörelerde erkeklerin de kadın figürlerine yakın figürler ile dans etmeleri gibi, karşılıklı oynadıkları görülmektedir.

Yine Sakız Adası’nda tez konumla ilgili çalışmalarında Sakız Adası’nda yaşayan ve bana yardımcı olan Despoina Mpoymparh ile Sakız Faros Kültür ve Sanat Vakfı’nı ziyaretimizde görüştüğümüz Vakıf eğitmeni Avukat Costas Sitaras ve dernek üyesi Buzuki icracısı Manolis Stathis’in bana hediye ettiği Sakız Halk Müziklerinden oluşan CD’yi incelerken, “*Alaçatyani*” yani “*Alaçatı’lı*” adlı Türkü’ye rastladım. Bu Türkü’nün Cd’sinden notaladığım şekli aşağıdaki gibidir.

ALACATYANI

Rum Halk Ezgisi

Anonim

Musical score for 'ALACATYANI' (Rum Halk Ezgisi) in 3/8 time, key of B-flat major. The score consists of ten staves of music. The first staff begins with a treble clef, a flat key signature, and a 3/8 time signature. The music features a mix of eighth and sixteenth notes. A repeat sign with a double bar line is present at the start of the fourth staff. A section marked 'To Coda' begins at the 25th measure of the tenth staff.

Bu eseri biçimsel olarak incelediğimizde şu sonuçlara ulaştık:

Beste: Anonim

Makam: Acemaşîran Makamı

Usul: Raks Aksağı

Biçim Kurgusu: A(s+s1+a+b+a1+b1+s2+s3+a2+b2)+B[(c+d+c1+d1)+ll:(c2+d2):ll+d3]

--- Girişte ki ilk 4 ölçüde eserin makamının duyurulduğu “x” cümlesinden sonra, eserde yeni ve tiz durakta devam eden sözlü “A” bölümüne geçildiğini gözlemliyoruz.

--- Eserde küme ve motiflerin sık sık tekrar ezgilendirilmiş olduğunu gözlemliyoruz.

--- Şan ile keman solo bölmelerinde, sırasıyla aynı ezgileri seslendirilirken, keman-solo bölmelerinde çatal motifler geliştirildiğini gözlemlemekteyiz.

--- 25. ölçüde koro ile nakarat bölmesine geçildiğini ve yeni bir ezgilendirme ile yeni “B” bölümüne geçildiğini görüyoruz.

--- Eserin sonunda keman-solonun tekrarlanması esnasında, çeşitleme ile sadeleşmiş bir “d3” cümlesi ile eser sonlandırılmıştır.

--- Eserin; girişteki “x” cümlesi, “A” ve “B” bölümleri olmak üzere 3 bölümlü sırasal biçimde yazılmış olduğunu ve yine bu biçimi ile birçok Türk Müziği eserlerini oluşturan biçimlerle örtüşüğünü görüyoruz.

SONUÇ

Sakız Adası ve Çeşme kültürlerinde Mübadele sebebiyle ortak kodlar bulunmaktadır, tüm bu oluşum ortak yaşanmışlığın ve iletişimin kaçınılmaz bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan yola çıkarak her iki toplumun iç içe, yanyana yaşanmışlıklarından dolayı gerek kültür, gerek giyim kuşam, gerek yeme içme, gerekse müzik anlamında çok ciddi boyutlarda etkileşim içerisinde olduklarını söylememiz mümkündür. Bu bağlamda Anadolu'nun içinden çıkan ezgiler ve özellikle Çeşme ve civarından Sakız adasına gidenlerin kültürel zenginliği olarak Sakız Adası'na taşınmış, oradaki bireylerin kendilerini yalnız ve dışlanmış hissetmelerini engelleyen en büyük etken olmuştur.

“Oysa her toplumun sosyal, kültürel, ekonomik, coğrafi koşullarının diğerlerine göre farklılığından kaynaklanan toplumların ayırıcı özelliklerini irdeleyebilen farklı farklı düşünce, yaratım ve sanat ürünleri vardır.” (Taraç 2001:183)

Çeşme ve Sakız Adası'nın coğrafi konum bakımından birbirlerine çok yakın olması ve ulaşım imkanlarının kolay-ucuz olması da Çeşme ve Sakız Adası halkının kültür öğelerinin iletişim yoluyla iç içe geçmelerinin bir nedeni olmuştur. Böylece birbirleriyle sıkı ilişkileri olan iki halk arasında kültürel ürünlerde, sanatsal ürünlerde özellikle müzikte ortak tüketim alanı doğmuştur.

Sanat, teknolojik gelişmeler ve sermayeye dayalı bir kültürel amaç olduğu sürece kitlelere yönelik olmak zorundadır. Çeşme ve Sakız Adası arasında da teknolojik gelişmeler ve ekonomik kaygılar ile kitle beğenisine yönelik ürün vererek, her iki halk arasında tüketimi artırma kaygısı bulunmaktadır. İşte bu sebepten dolayı pek çok Sakız tavernasında da Çeşme'den ve Anadolu'dan turist olarak giden bireylerin, kendi kültürlerinden bir şeyler bularak ve eğlenerek Ada halkına maddi gelir bırakabilmeleri amacıyla, Anadolu'ya özgü ezgilerin sıkça seslendirildiğine tanık oluruz.

Hatta bu iletişim müzik özelinde o kadar çoktur ki, Ada'da bulunan Rum müzisyenler yaz aylarında Ada'daki turist akınının müzik ihtiyacına cevap verememekte

ve pek çok kafe -bar sahibi Çeşme ve İzmir'den çeşitli müzisyenleri adaya davet ederek, tavernalardaki müzik sunumlarına katkı ve avantaj sağlamaktadırlar.

Her iki kıyının müzisyenlerinin ortaklaşa olarak müziği sorunsuzca üretebilmelerinin bir nedeni de, iki kıyının insanların ortak yaşamışlıklarından dolayı tarihsel süreç içinde kültürel kodlarının benzerlik göstermesi ve bunun da ortak düşünce biçimi olan zihniyeti oluşturarak bu zihniyetin beğeni düzeyine yansımalarıdır. Tüm bu verilerden yola çıkarak diyebiliriz ki; Yüzyıllarca iç içe yaşamış olan bu iki kıyının halkları, ciddi boyutlarda kaynaşmış, paylaşmış ve karşılıklı etkileşim yaşamış, hâlâ daha da yaşamaktadır.

KAYNAKLAR

- Alemdar, K. (2005). *Popüler Kimlik ve İletişim*, Erk Yayınları, Ankara
- Arı, K. (2009). *Körfezde Zaman İzmir Araştırmaları Kongresi, Ege Üniversitesi İzmir Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, İzmir.*
- Arı, K. (2012). *Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç. 1923-1925*, 6. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Aşkın, M. (2010). *Giydirilmiş Kimlikler*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, web erişim: <https://dergipark.gov.tr/ataunisobil/issue/2820/38014>
- Babüroğlu, S. (1982). *Atatürk Dönemi Ekonomi Politikası ve Türkiye'nin Gelişmesi Semineri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 513, Ankara.
- Blanchard, R. (1925). *The Exchange of Populations Between Greece and Turkey*, Geographical Review, Sayı 15, N. 3, Sayfa 449-456
- Ergun, D. (2000). *Kimlikler Kıskaçında Ulusal Kişilik*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Erdoğan, İ. (2005). *Popüler Kültür ve İletişim*, Erk Yayınları, Ankara.
- Meray, Seha L. (1973). *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler*, Takım 2, Cilt 2, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Öksüz, H. (2006). *Batı Trakya Türkleri*, Karam Yayıncılık, Çorum.
- Sezer, S. (2012). *Lozan ve Mübadele*, İstanbul Kültür Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Soysal, İ. (1989). *Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları (1920-1945)*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara
- Taraç, B. (2001). *Müziğe Yazınsal Dokunuşlar*, Meta Basım, İzmir.
- Taraç, B. (2007). *İki Kıyının Müziği*, Ürün Yayınları, Ankara.
- Taraç, B. (2007). *Akdeniz Müziğinin Türk ve Yunanlı Kökenleri*, Ürün Yayınları, Ankara
- Tamur, E. (2009). *Körfezde Zaman İzmir Araştırmaları Kongresi, Ege Üniversitesi İzmir Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, İzmir*

İNTERNET KAYNAKLARI

- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, (1968-1975:45).
<https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d02/c007/tbmm02007020.pdf>
Sayfa 28 (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2019)
- Zürcher, E.J. (2003). *Greek and Turkish Refugees and Deportees (1919-1924)*, www.transanatolie.com/english/turkey/turks/ottomans/ejz18pdf (Erişim Tarihi: 01 Nisan 2019)
- Arı, K. (1990). *1923 Türk-Rum Mübadele Anlaşması Sonrasında İzmir'de 'Emval-i Metruke' ve Mübadil Göçmenler*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı 18. Cilt 6, <https://lozanmubadelesi.blogspot.com/2008/12/1923-trk-rum-mbadele-anlasm-sonrasinda.html> (Erişim Tarihi: 09 Nisan 2019)

Teşekkür

Bu tez'i hazırlarken bana desteklerinden dolayı, başta Tez Danışmanım, Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Öğretim üyesi Prof. Berrak Taranç olmak üzere;

9 Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sinema-Televizyon Bölümü Öğretim Üyesi Yard. Doç. Dr. Ragıp Taranç'a, Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Öğretim görevlisi Levent Uslu'ya, Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Mezun Öğrencisi Evren Erol'a, Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Öğrencisi Cüneyt Demir'e, Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı Erasmus Öğrencisi Vasiliki Christopoulou'ya, Katip Çelebi Üniversitesi Öğretim Görevlisi Mücahit Yalçın Öztüfekçi'ye, İstanbul Lozan Mübadilleri Derneği Vakfı Korosu Yöneticisi Sayın Nevin Uzsoy'a, İstanbul Lozan Mübadilleri Vakfı Korosu Şef'i Sayın Garip Meriç'e, Sakız Adası'nda bulunan "Faros" kültür ve sanat vakfi eğitimcileri Avukat Costas Sitaras ve Buzuki sanatçısı Manolis Stathis'e, Sakız Adası'nda yaşayan "Chios Trio" müzik grubunun kurucusu ve solisti Markellos Poupalos'a, Sakız Adası'nda yaşayan arkadaşlarım Buziki sanatçısı İsidoros Challioris'e ve Despoina Boubari'ye, son olarak da bu çalışmam sırasında benden desteklerini hiç esirgemeyen eşim Feyza Balamir ve oğlum Çınar Balamir'e sonsuz teşekkürler ederim.

Özgeçmiş

1968 yılında İstanbul'da doğdu. Babasının Subay olması sebebiyle, İlk ve Orta öğrenimini çeşitli illerde, farklı okullarda tamamladı. Müzik serüvenine 11 yaşında davul çalarak ve 13 yaşında Piyano çalmaya başlayarak devam etti. 1989 yılında Ege Üniversitesi Devlet Türk Müziği Konservatuvarı Ses Eğitimi Bölümü'nü kazandı. 1994 yılında mezun oldu. Aynı yıl Amerika Birleşik Devletleri'ne giderek, New York şehrinde bulunan Institute of Audio Research'de, Ses Mühendisliği eğitimine başladı. Bu eğitimi 1996 yılında tamamlayarak Türkiye'ye döndü. İstanbul'a yerleşip çeşitli firmalarla ve sanatçılarla Aranjör ve Tonmaister olarak çalışarak, birçok yapıma imza attı. 2003 yılında İzmir'e yerleşerek mezunu olduğu Ege Üniversitesi Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı'nda Öğretim Görevlisi olarak çalışmaya başladı. Evli ve bir erkek çocuk babası olan Mehmet Hakkı Balamir, halen Konservatuvar Ses Kayıt Stüdyosu'nu yönetmekte, “Müzik Teknolojilerine Giriş”ve “Stüdyo Mikrofon Teknikleri” derslerini vermektedir.